

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ,
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІРИ**

Матеріали

науково-практичного круглого столу

(м. Суми, 24 січня 2025 року)

Суми
Сумський державний університет
2025

СКЛАД ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

УСТИМЕНКО В. А., директор Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова НАН України», д-р юрид. наук, проф., член-кор. НАН України, член-кор. НАПРН України, Заслужений юрист України, член Президії НАН України, заступник академіка-секретаря Відділення економіки НАН України, член Бюро Секції суспільних та гуманітарних наук НАН України, член Комісії по роботі з науковою молоддю НАН України, Постійної комісії НАН України з оцінювання ефективності діяльності наукових установ, Науково-видавничої ради НАН України

ДЖАБРАІЛОВ Р. А., д-р. юрид. наук, проф., заступник директора з наукової роботи Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова НАН України»

ДЕРЕВ'ЯНКО Б.В., д-р. юрид. наук, проф., провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України»

РУДЕНКО Л. Д., канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки СумДУ

ПЛОТНИКОВА М. В., канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ

ШВАГЕР О. А., канд. юрид. наук, асист. кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ

*Видання рекомендоване до видання рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 5 від 06.02.2025 р.)*

П 68 **Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри** : матер. науково-практичного круглого столу (Суми, 24 січня 2025 року). – Суми : Сумський державний університет, 2025. – 103 с.

До збірника ввійшли тези доповідей та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, які брали участь у Науково-практичному круглому столі «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри», присвяченого актуальним питанням правового регулювання ринків фінансових послуг в Україні та Європейському Союзі.

Цей твір ліцензовано на умовах

Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International

(Із Зазначенням Авторства-Некомерційна-Поширення

на тих самих умовах 4.0 Міжнародна)

ЗМІСТ

	C.
ВСТУПНЕ СЛОВО.....	6
<i>Shvaher O.</i> THE ISSUES OF INCREASING FINANCIAL LITERACY ON THE EXAMPLES OF NATIONAL STRATEGIES IN EUROPEAN COUNTRIES.....	8
<i>Біла А. В.</i> ЕВОЛЮЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ.....	8
<i>Борисов І. С.</i> ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	17
<i>Борщенко В. В.</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	21
<i>Герасимчук С. С.</i> КРОКИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС.....	23
<i>Гуцалюк О. М., Панчишин А. В., Власова Я. М.</i> ЗАХИСТ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ УПРАВЛІННЯ СПАДЩИНОЮ.....	27
<i>Даценко О. І.</i> ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ІЗ СПОЖИВАЧАМИ.....	31

<i>Деревянко В. В.</i> ОКРЕМІ МІРКУВАННЯ ПРО ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТУВАННЯ У БАНКІВСЬКУ СФЕРУ УКРАЇНИ.....	35
<i>Дмитренко Е. С.</i> АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	39
<i>Ільченко М. Г.</i> ПУБЛІЧНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ У МЕХАНІЗМІ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ.....	42
<i>Карнаушенко К.</i> ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	46
<i>Корнева Т. В., Сірочук І.В.</i> ЗНАЧЕННЯ КРАУДФАНДИНГУ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	50
<i>Маланчук Т. В.</i> ВПЛИВ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	55
<i>Плотнікова М. В.</i> СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ЕС У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ШАХРАЙСТВОМ ЯК КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ ЕС.....	58
<i>Прозоров Ю. В.</i> КОНЦЕНТРАЦІЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ РЕЖИМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ: НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ.....	62
<i>Резуєв Є. В.</i> НАГЛЯД ТА КОНТРОЛЬ ЗА НЕБАНКІВСЬКИМИ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	66

<i>Руденко Л. Д.</i> ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК ЗАГАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	70
<i>Світличний Д. С.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА СТРАХОВИКА ЯК ЗАПОРУКА ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СТРАХУВАЛЬНИКІВ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ.....	75
<i>Тубань О. В.</i> ОПЕРАЦІЇ ІЗ КРИПТОВАЛЮТОЮ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ.....	80
<i>Устинова І.П.</i> ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНКІВСЬКИЙ РЕГУЛЯТОР: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	83
<i>Цветков А. М.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЇ ФІЛІЙ ТА ПРЕДСТАВНИЦТВ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ.....	87
<i>Цукан С. В.</i> РОЛЬ FATF У МІЖНАРОДНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ З ПИТАНЬ РЕГУЛЮВАННЯ ОБОРОТУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ.....	93
<i>Юдін О. Ю.</i> СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	96

ВСТУПНЕ СЛОВО

Науково-практичний круглий стіл на тему: «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри», що відбувся 24 січня 2025 року на базі Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету є продовженням щорічних заходів, які проводились в рамках реалізації проекту 619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» («European standards for protection of rights of consumers of financial services») в рамках напряму Модуль Жана Моне програми Erasmus+ та покликаний сприяти розвиткові знань про Європейський Союз, про європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг та обміну досвідом між дослідниками європейської інтеграції.

Проект 619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» впродовж 2020-2023 років реалізовувався у Сумському державному університеті за підтримки Виконавчого агентства ЄС з освіти, аудіовізуальних засобів та культури.

Серед учасників круглого столу були представники Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України»; Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика; Національного авіаційного університету; Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України; The Max Planck Institute for Innovation and Competition та інших навчальних закладів.

В рамках роботи круглого столу були обговорені такі теми: питання адаптації фінансового законодавства України до законодавства ЄС; про окремі питання правового регулювання обігу криптовалют в Україні; питання нагляду на контролі на ринку фінансових послуг; актуальні питання у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг у ЄС та в Україні та інші.

Оргкомітет Науково-практичного круглого столу «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри» висловлює щирю вдячність Державній установі «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» за участь в організації заходу, поширення інформаційних матеріалів про проєкт «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг»; всім учасникам за цікаві змістовні доповіді та плідні дискусії.

THE ISSUES OF INCREASING FINANCIAL LITERACY ON THE EXAMPLES OF NATIONAL STRATEGIES IN EUROPEAN COUNTRIES

Olha Shvaher

*Ph.D. in Law, assistant lecturer,
International, European and Comparative Law Department
Academic and Research Institute of Law
Sumy State University*

Financial literacy refers to a combination of financial awareness, knowledge, skills, attitudes and behaviors necessary to make sound financial decisions and ultimately achieve individual financial well-being [1].

Hence, widespread digital financial literacy, within the general financial literacy, is increasingly important, whereby digital financial literacy is defined as "a combination of knowledge, skills, attitudes and behaviors necessary for individuals to be aware of and safely use digital financial services and digital technologies". The ability to assess financial information provided through digital channels may be achieved through financial education, as a complement to consumer protection [2].

It is expected that the national financial literacy strategy will contribute to improving the financial well-being of the population and increase the effectiveness of financial literacy initiatives in the country.

Let us demonstrate, using the examples of some European countries national strategies, how social media are involved in increasing the level of digital financial literacy.

Austria. Its vision is one in which Austrian stakeholders from the public, private, and not-for-profit sectors engage in a permanent dialogue, cooperate towards common objectives and implement evidence-based, mutually reinforcing initiatives. As a result, people living in Austria: - understand their role in the economy and how they can contribute to its sustainable development through informed and responsible personal financial management, - adopt a long-term attitude towards money and make plans to ensure financial security beyond working age, and - are supported at different life stages in their financial literacy needs, and know where to find easily accessible, adapted and high-quality financial education. Evidence shows that adults in Austria could benefit from financial education initiatives

addressing money management, with a view to supporting positive financial behaviors such as budgeting and preventing the emergence of over-indebtedness, in particular among young people and the most socio-economically vulnerable [3]. Stakeholders in Austria already use a wide range of delivery methods to reach the population they address in the most effective way. The mapping report developed in preparation for the strategy found that the two most used delivery channels are face-to-face and digital, used equally by 34% of surveyed initiatives, followed by print, used by 21% [3]. Information and awareness campaigns on traditional media (television and radio) and on online media (newspapers websites), as well as on the social media favored by younger people (TikTok, Instagram, etc.).

The Federal Ministry for Social Affairs, Health, Care and Consumer Protection (BMSGPK) is the general coordinator of consumer policy in Austria, with an explicit mandate on financial consumer protection, it regularly engages with consumer organisations and supports their activities. It contributes financially to the activities of the Association for Consumer Information (Verein für Konsumenteninformation, VKI), of which it is an extraordinary member, and of the debt counselling umbrella organisations (ASB Schuldnerberatungen GmbH). In addition, it provides teachers of financial literacy with consumer education materials and organises workshops in this area, given the role of consumer behavior in supporting financial well-being.

With the support of The Federal Ministry for Social Affairs, Health, Care and Consumer Protection (BMSGPK), the website «Konsumentenfragen» (<http://www.konsumentenfragen.at/>) was developed and launched, which, in particular, contains information on the use of online business services, financial education materials for all school levels, on consumer issues, and a separate section dedicated to the financial literacy of women and young people. This project also has its own YouTube channel – «Youtube-Kanal der Kompetenzstelle Verbraucherbildung und Verbraucherinformation im Bundesministeriums für Soziales, Gesundheit, Pflege und Konsumentenschutz» (<http://www.youtube.com/@VerbraucherbildungBM>), which contains video materials, which, in our opinion, significantly increases the level of consumption of useful information by the target audience.

The Austrian National Bank also has in its arsenal certain tools for working with the population to increase financial literacy. On its website, in the «Financial Literacy» section, you can find - The OeNB

Financial Literacy Evaluation Series of the Oesterreichische Nationalbank is a comprehensive guide that aims to inform researchers, policymakers and educators about the current state of research on financial literacy and education. It provides an overview on the concept of financial literacy, reviews literature addressing the effectiveness of financial education programs and gives guidelines for designing and implementing comprehensive evaluation studies. It includes, among others, guides on quantitative, qualitative and mixed-method evaluation studies. The series is currently in development, with new papers set to be published over the coming months.

The official pages also exist in Twitter (twitter.com/oenb), Instagram ([instagram.com/nationalbank_oesterreich/?hl=de](https://www.instagram.com/nationalbank_oesterreich/?hl=de)), LinkedIn ([linkedin.com/company/oesterreichische-nationalbank](https://www.linkedin.com/company/oesterreichische-nationalbank)), Facebook ([facebook.com/nationalbankoesterreich](https://www.facebook.com/nationalbankoesterreich)), where educational materials are posted in particular. I would like to highlight the podcast on the YouTube channel of the National Bank of Austria - Der Nationalbank Podcast - which contains 46 video series in the field of financial education.

Ireland. In Ireland we have a specially created National Adult Literacy Agency (NALA) on «Financial literacy in Ireland», whose website states: «Financial literacy is important because it equips us with the knowledge and skills we need to manage money effectively. Poor financial literacy is bad for individuals, their families and the economy. It can cause many people to become victims of predatory lending, make poor financial decisions, resulting in bad credit or having large amounts of debt» (<https://www.nala.ie/>) In addition to the materials posted on the website dedicated to financial literacy issues, the National Adult Literacy Agency also uses social networks such as Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram and Youtube to disseminate information.

United Kingdom. UK's Money and Pensions Service have developed an Evaluation Toolkit for the evaluation of programmes to help policy makers structure their evaluation approach. The Evaluation Toolkit focuses on measuring changes in people's financial well-being, behaviour and capability - understanding how policy makers' activities have led to those changes. It contains a useful set of resources (including templates of outcomes frameworks and a theory of change) that policy makers can adapt and use for their evaluation needs (Toolkit).

As in previous cases, this resource has its own pages on social networks (Twitter, LinkedIn and Youtube). A positive practice is to post short videos on the YouTube channel about Financial wellbeing stories, Employers guides to financial wellbeing and others, which provide the basics of financial literacy (<http://www.youtube.com/@moneyandpensionservice6470>).

Sweden. Another successful case is the activities of The Swedish National Network on Financial Education - a nationwide network for educational initiatives related to personal finances. The network consists of authorities, organisations and financial firms. The Swedish National Network on Financial Education's objective is to improve consumers' understanding of their personal finances by sharing knowledge through various informational and education projects. This is achieved primarily through educational initiatives where the network trains instructors who can spread the knowledge to others. These instructors in turn are expected to train or inform others, so the knowledge continues to spread (<https://gilladinekonomi.se/>). На Soundcloud we can find this network's podcast «Privatekonomi med Finansinspektionen» (<https://soundcloud.com/privatekonomi>).

Ukraine. Ukraine has adopted the National Strategy for Financial Literacy Development until 2030, which will help raise financial awareness of Ukrainians, increase confidence in making financial decisions under any circumstances, and shape rational financial behavior, in particular through the effective use of financial services. One of the main actors in the implementation of this strategy is the National Bank of Ukraine. The Strategy will be implemented according to five strategic goals. The strategic goals are detailed in 22 strategic initiatives, which are specified in actions.

The actions under the first four strategic goals are aimed at working with target groups: the first target is children, youth, and educators; the second target is the general adult population; the third target is budding entrepreneurs; and the fourth target covers all target groups. The fifth strategic goal envisages actions to promote the development of the financial literacy ecosystem in Ukraine and to establish and strengthen cooperation between stakeholders both within the country and with representatives of other countries and international organizations [4]. One of the tools for achieving the priority goals of the Strategy is financial education through social media. Thus, the National Bank of Ukraine has the following projects: Harazd – financial literacy website (<https://harazd.bank.gov.ua/>), Talan – website for

educators (<https://talan.bank.gov.ua/>), Global Money Week in Ukraine (<https://events.bank.gov.ua/gmw2024/>), NBU YouTube channel on financial literacy (<https://www.youtube.com/channel/UCj15MxPmRxZejXQK35y9bFw>). The NBU YouTube channel on financial literacy states that it is the «Official Financial Literacy Channel of the National Bank of Ukraine». It features 67 videos with useful information for consumers, such as on combating fraud – a description of existing fraudulent schemes on the Internet and how not to fall for the scammers' hook.

To summarize, as the landscape of financial services changes towards digitalization, people need to acquire new skills and update their knowledge of financial literacy, as well as adjust their financial behavior in accordance with digital financial products and services in order to be able to successfully manage their personal finances. This can be achieved through the effective implementation of national strategies for increasing financial literacy. Their main goal is achieved through the implementation of various measures, including the creation of special websites with the necessary information, professional consultations, master classes and the development of specialized courses, the development of special educational and/or communication tools. Social media have a positive and significant effect on financial literacy in this way. The use of these digital tools can lead to more lasting positive changes in consumers' financial behavior.

References:

1. Financial competence framework for adults in the European Union [Electronic Resource]. URL: https://finance.ec.europa.eu/document/download/acb77abe-fac4-4707-8e61-430c8960ccbc_en?filename=220111-financial-competence-framework-adults_en.pdf.
2. Flagship document - Digital Financial Literacy, TSI 2024 [Electronic Resource]. URL: https://reform-support.ec.europa.eu/document/download/5f4a89a4-e65e-4413-903e-c25bb37f4659_en?filename=FlagshipTSI2024_DigitalFinancialLiteracy.pdf.
3. A national financial literacy strategy for Austria [Electronic Resource]. URL: <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/austria-financial-literacy-strategy.htm>.
4. National Strategy for Financial Literacy Development until 2030: approved by NBU Board Decision No. 119 dated 12 April 2024.

ЕВОЛЮЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ

Біла Альона Валеріївна

*старший викладач кафедри права
Вищий навчальний заклад
«Університет імені Альфреда Нобеля»*

В умовах сьогодення та розвитку новітніх технологій, фінансові послуги є невід'ємною частиною сучасного життя, охоплюючи банківське обслуговування, кредитування, страхування, інвестиції та електронні платежі. Разом із зростанням доступу до фінансових послуг зростають і ризики для споживачів, а саме: шахрайство, непрозорі умови договорів, висока вартість послуг та недостатня поінформованість.

В Україні питання захисту прав споживачів фінансових послуг набуває особливої актуальності в умовах інтеграції до європейського правового простору. Угодою про асоціацію з Європейським Союзом між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі - Угода про асоціацію з Європейським Союзом) передбачено гармонізацію українського законодавства з європейськими нормами, що відкриває нові можливості, але й створює нові виклики [1].

У міжнародному контексті ефективний захист прав споживачів фінансових послуг розглядається як необхідна умова для забезпечення стабільності фінансових ринків, зростання довіри до фінансових установ та сприяння економічному розвитку.

Після здобуття незалежності Україна почала формувати власну правову систему, орієнтовану на ринкову економіку. На початковому етапі законодавство у сфері фінансових послуг було розроблено переважно для регулювання діяльності фінансових установ, а питання захисту прав споживачів залишалися недостатньо врегульованими на той час. Першим нормативно-правовим документом,

що визначив загальні права споживачів, включаючи право на інформацію, безпеку та якість послуг, був Закон України «Про захист прав споживачів» (1991 р.). Зокрема, Закон України «Про банки і банківську діяльність» (1991 р.) - регулював банківську діяльність, але майже не визначав особливості захисту прав клієнтів банків. Тому, відсутність спеціалізованих норм щодо захисту споживачів фінансових послуг та невизначеність механізмів захисту у випадках порушення прав були основними недоліками на той час.

У 2000-2010 роках відбувався процес становлення системи захисту. Цей період характеризується активізацією законодавчої роботи у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг. Задля ефективності було прийнято Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (2001 р.), який став ключовим досягненням на той період. Крім того, вищевказаний нормативно-правовий акт визначив основні права споживачів фінансових послуг та запровадив обов'язок фінансових установ розкривати інформацію про умови послуг. Було розширено повноваження регуляторів, а саме: у 2002 році створено Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України, яка здійснювала контроль за небанківськими фінансовими установами. Попри позитивні зміни залишалися звісно і не вирішені проблеми. Перш за все, це слабка імплементація законодавства, а, по-друге, також низький рівень правової обізнаності споживачів.

Вже з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати своє законодавство до європейських норм. Було проведено ряд змін, а саме: ухвалено та прийнято Закон України «Про споживче кредитування» у 2017 році, який запровадив стандарти прозорості умов кредитів, було визначено обов'язок фінансових установ надавати повну інформацію про загальну вартість кредиту.

Щодо реформа регуляторів, то з 2020 року Національний банк України (далі - НБУ) став єдиним регулятором ринків фінансових послуг, що дозволило уніфікувати підходи до захисту прав споживачів. Для підтримання гармонізації також прийнято було у 2021 році Закон України «Про платіжні послуги». Цей закон, зокрема: визначає поняття та загальний порядок виконання платіжних операцій в Україні, встановлює виключний перелік платіжних послуг та порядок їх надання, категорії надавачів платіжних послуг та умови авторизації їх діяльності, визначає загальні засади функціо-

нування платіжних систем в Україні, випуску та використання в Україні електронних грошей, встановлює права, обов'язки та відповідальність учасників платіжного ринку України, порядок здійснення оверсайту платіжної інфраструктури [8]. Також, було проведено процес адаптації українського законодавства до Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/2366 від 25 листопада 2015 року про платіжні послуги на внутрішньому ринку, про внесення змін до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/ЄС і Регламенту (ЄС) № 1093/2010 та про скасування Директиви 2007/64/ЄС (далі - Директива PSD2), забезпечивши права споживачів у сфері електронних платежів [2].

На міжнародному рівні Європейський Союз вважається лідером у захисті прав споживачів фінансових послуг. Основними нормативними актами є Директива про споживче кредитування, яка регулює прозорість умов кредитів, та Директива PSD2, що забезпечує права споживачів у сфері цифрових платежів. У США діє Бюро фінансового захисту споживачів, яке контролює виконання законодавства, захищає від шахрайства та забезпечує прозорість умов фінансових послуг. Азійські країни, такі як Сінгапур, активно впроваджують цифрові інструменти для захисту прав споживачів, дозволяючи подавати скарги та отримувати консультації через мобільні додатки.

Новітні виклики пов'язані з цифровізацією фінансових послуг, розвитком фінтеху та криптовалюти, що створюють нові ризики, пов'язані з безпекою даних і шахрайством. Для України важливим завданням є продовження гармонізації законодавства з європейськими нормами, створення ефективних механізмів позасудового вирішення спорів та впровадження цифрових рішень для захисту прав споживачів. Це сприятиме підвищенню довіри до фінансових установ і зміцненню фінансової стабільності країни.

Внаслідок вищенаведеного, можна зробити наступний висновок, у сучасних умовах розвитку фінансових послуг та інтеграції України до європейського правового простору питання захисту прав споживачів фінансових послуг набуває стратегічного значення. Еволюція законодавства у цій сфері свідчить про поступове вдосконалення правового регулювання, орієнтованого на забезпечення прозорості, справедливості та ефективності взаємодії між споживачами та фінансовими установами.

Національний досвід показує, що Україна зробила значний прогрес у розробці нормативно-правової бази, адаптуючи її до європейських стандартів. Від прийняття базових законів у 1990-х роках до гармонізації законодавства з Директивою PSD2, національне законодавство пройшло шлях від формування основ до інтеграції інноваційних підходів. Разом із цим, міжнародний досвід, зокрема практики Європейського Союзу, США та Азії, демонструє, що захист прав споживачів фінансових послуг є невіддільною складовою стабільності фінансових ринків та довіри до фінансових установ.

Новітні виклики, такі як цифровізація, інноваційний підхід, розвиток фінансових технологій та криптовалюти, вимагають від України не лише оновлення законодавства, але й впровадження нових механізмів захисту, включаючи позасудові інструменти вирішення спорів, удосконалення цифрових платформ для подання скарг та посилення регуляторного нагляду.

Таким чином, подальший розвиток законодавства має бути спрямований на інтеграцію найкращих міжнародних практик, посилення правової обізнаності споживачів та впровадження інноваційних рішень для захисту їхніх прав. Це дозволить забезпечити не лише ефективний захист споживачів, але й зміцнити фінансову стабільність, сприяти економічному розвитку та підвищити довіру до фінансової системи України.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014. Дата оновлення: 30.11.2023.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 02.01.2025).

2. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/2366 від 25 листопада 2015 року про платіжні послуги на внутрішньому ринку, про внесення змін до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/ЄС і Регламенту (ЄС) № 1093/2010 та про скасування Директиви 2007/64/ЄС: Директива від 25.11.2015 № 2015/2366. Дата оновлення: 13.05.2018.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_030-15#Text (дата звернення: 02.01.2025).

3. Про захист прав споживачів: Закон Української РСР від 12.05.1991 № 1023-XII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12/ed19910512#Text> (дата звернення: 02.01.2025).

4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 20.03.1991 № 872-XII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-12#Text> (дата звернення: 02.01.2025).

5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 02.01.2025).

6. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 02.01.2025).

7. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 02.01.2025).

8. Про імплементацію Закону України «Про платіжні послуги». Національний банк України: веб-сайт.

URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/law-payment-services> (дата звернення: 02.01.2025).

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Борисов Іван Сергійович

здобувач вищої освіти II курсу

Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Повномасштабні воєнні дії які тривають на території України вже майже 3 рік поспіль, продовжують руйнувати і нести негативні наслідки в усіх сферах суспільного життя, не кажучи вже про долі людей. Широкомасштабне вторгнення є серйозною перешкодою для стабільного розвитку держави в тому числі і у сфері фінансової безпеки. Виклики і загрози економічній та фінансовій безпеці пов'язуються насамперед із безпосереднім деструктивним впливом воєнних дій для економічного розвитку (зокрема: фізичними руйнуваннями основних засобів та економічної інфраструктури, неможливістю здійснювати економічну діяльність в умовах воєнних дій

на локальних напрямках; ракетно-дроновими атаками та ін.), нестачею кваліфікованої робочої сили, а також ймовірним збільшенням макроекономічних диспропорцій [1, с. 4]. Збереження фінансової безпеки – один з важливих чинників незалежності і суверенітету України. Питання, пов'язані із забезпеченням фінансової безпеки держави, слід розглядати крізь призму стабільного функціонування бюджетної і банківської сфер, управління державним боргом, фондовим ринком, фінансовим сектором тощо. Фінансову безпеку держави забезпечують усі причетні органи державної влади – від Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України до окремих міністерств, відомств, судової гілки влади і органів місцевого самоврядування [2, с.47]. У цьому контексті перш за все, треба визначити поняття та головні ознаки фінансової безпеки. Так відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277, фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [3].

Виокремлюють такі риси фінансової безпеки держави:

1. стабільність та ефективність фінансової системи – характеризує стан захищеності інтересів держави, регіонів, громадян та підприємницьких структур від впливу негативних чинників;

2. здатність до розширеного відтворення – забезпечення достатності фінансових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні домашніх господарств, бізнес-структур, підприємств, регіонів, і держави, які необхідні для задоволення їх потреб та забезпечення розширеного відтворення; [4,с.45].

3. стабільність, ефективність та розвиток фінансової системи – передбачає проведення сукупності заходів з метою забезпечення такого стану фінансової системи, яка буде максимально стійка до впливу зовнішніх та внутрішніх чинників для досягнення стратегічних та тактичних цілей розвитку держави; 4. фінансова незалежність та захищеність національних інтересів у фінансовій сфері передбачає визначення завдань, функцій, механізму та шляхів для реалізації власної фінансової політики та захисту національних інтересів [4,с.45] Звичайно, що в умовах воєнного стану не можна

казати про стабільність фінансової системи та економіку, оскільки існують внутрішні та зовнішні загрози які пов'язані зі слабкістю фінансової системи, недостатньо ефективним її регулюванням і контролем. У Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженій Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 [5], узагальнено основні внутрішні та зовнішні загрози фінансовій безпеці України в сучасних умовах. А саме до основних відносять низький рівень бюджетної дисципліни, низька інституційна спроможність розпорядників бюджетних коштів розробляти плани діяльності більш як на 1 рік, обмежені зв'язки між бюджетним плануванням та пріоритетними напрямками розвитку держави; суттєвий обсяг дефіциту державного бюджету, що перевищує визначений Бюджетним кодексом, не вирішені питання активів та фінансових зобов'язань на тимчасово окупованих територіях; непослідовність правового регулювання відносин у податковій сфері; недосконала застаріла система пенсійного забезпечення, тощо. Що стосується зовнішньоекономічних чинників найголовніші полягають у недостатньому розмірі внутрішнього валового продукту та бюджетного дефіциту, обсягу державного боргу та міжнародних валютних резервів, існування торгових бар'єрів з боку ЄС, що вимагає якнайшвидшого перегляду положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. З огляду на це, питання фінансової безпеки слід оцінювати таким, що потребує негайного вирішення незважаючи на умови війни, оскільки і під час дії правового режиму воєнного стану необхідно особливо комплексно підтримувати економічну ситуацію в державі. Не можемо не погодитися з думкою Будник Л. та Ронської О., які стверджують, що в умовах воєнного стану важливе значення має своєчасне визначення загроз фінансовій безпеці України, що дозволить мінімізувати їх та розробити практичні заходи щодо розроблення стратегії зміцнення фінансової безпеки, проведення виваженої та дієвої політики щодо забезпечення стійкості фінансової системи держави [6,с.145]. На даний час є потреба у підтриманні стійкості фінансової системи, узгодження плану і черговості відбудови об'єктів із меценатами та іншими міжнародними організаціями, які надають фінансову підтримку Україні; спрощення правових засад ведення бізнесу та відкриття малих підприємств, при забезпеченні систематичного надходження податків до доходів бюджетів всіх рівнів, розвитком малого підприємництва,

так і збереженням державних підприємств у промисловості та сільському господарстві, на територіях вільних від бойових дій, на не окупованих територіях [7].

На сьогоднішній день рівновага фінансової безпеки залежить від налагодження конкретних дій з боку державних органів задля підвищення стабільності державних фінансів, збільшенню бюджетного фінансування Збройних Сил України, своєчасному виявленню загроз фінансовій безпеці України, підтримки малого та середнього бізнесу. Необхідні реальні кроки у внутрішній та зовнішній фінансовій політиці які будуть міститися у новій розробленій фінансовій стратегії у воєнний час. Таким чином, відновлення зруйнованого російською агресією і загарбницькими діями економічного потенціалу України є важливою, першочерговою основою по-перше для накоплення ресурсів задля перемоги України, а по-друге задля відновлення країни у післявоєнний час.

Література:

1. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертно-аналітична доповідь. Київ: НІСД. 2024. 71 с.

2. Лупенко, Ю., Радіонов, Ю. Фінансова безпека в умовах війни і в період повоєнного відновлення України. *Економіка України*. № 67. 10 (755). 2024. с. 45-65.

3. Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 19.01.2025)

4. Ситник Н.С., Гукалюк А.В., Стасишин А.В., Слобода Л.Я. Фінансова безпека держави: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2024. 680 с.

5. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021.

URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>. (дата звернення: 19.01.2025)

6. Будник Л., Ронська О., Лісецька Л. фінансова безпека держави в умовах воєнного стану. *Галицький економічний вісник*. № 4 (77) 2022. С. 138-147

7. Виклики та можливості фінансової системи в умовах воєнного стану. Круглий стіл студентського наукового гуртка «Податковий простір». 18 жовтня 2023 р. за ред. Сич О.А. Львів. ЛНУ, 2023. 55 с.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Борщенко В. В.

*к.ю.н., доцент кафедри конституційного права та правосуддя
ОНУ імені І. І. Мечникова*

Формування та вдосконалення законодавчої бази, спрямованої на захист прав споживачів фінансових послуг, відіграє фундаментальну роль у забезпеченні стійкості та розвитку фінансової системи України. Ефективне правове регулювання у цій сфері створює передумови для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, сприяє ефективному використанню кредитного капіталу та стимулює економічну активність.

Розвиток законодавства у цій галузі також має стратегічне значення для зміцнення економічної безпеки держави. Забезпечення правомірних інтересів споживачів сприяє формуванню фінансової культури, стимулює зростання обсягу використання фінансових продуктів і послуг, а також сприяє залученню широких верств населення до економічної активності. Крім того, розвинута законодавча база здатна створити сприятливі умови для інтеграції України у глобальні фінансові ринки, що є важливим елементом її економічного розвитку та міжнародної конкурентоспроможності.

Значущість цієї тематики обумовлена низкою актуальних викликів. Зокрема, з початку 2022 року економіка України перебуває у процесі відновлення після кризи, спричиненої введенням карантинних обмежень у зв'язку з пандемією COVID-19. Цей період характеризується прагненням активізувати фінансовий сектор, який зазнає негативного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Крім того, 24 лютого 2022 року Указом Президента в Україні введено воєнний стан. Всі зазначені обставини суттєво вплинули на функціонування ринку фінансових послуг, що призвело до дестабілізації механізмів його роботи. У таких умовах виникла нагальна необхідність оперативного внесення змін у законодавство, щоб забезпечити життєздатність фінансового сектору та його здатність реагувати на виклики нової реальності. У цих умовах виникла об'єктивна потреба у ґрунтовному дослідженні нових підходів до забезпечення прав споживачів фінансових послуг в умовах воєнного стану. Таке дослідження є надзвичайно важливим, оскільки

його результати можуть стати основою для формування ефективних стратегій і політик, спрямованих на стабілізацію ринку фінансових послуг, відновлення довіри до фінансових установ і забезпечення економічної безпеки держави в цілому.

Фінансовий ринок, як одна з ключових складових національної економіки, став одним із перших секторів, що зазнав суттєвих змін внаслідок кризи. Від самого початку вищезазначених подій його функціонування вимагало значного коригування, спрямованого на адаптацію до надзвичайних умов. Отже, необхідним є перегляд правил роботи банківських установ, страхових компаній, кредитних організацій та інших учасників ринку, а також запровадження нових інструментів і процедур, які дозволять забезпечити стабільність та безперервність надання фінансових послуг населенню за будь-яких умов.

Особливу увагу необхідно приділити захисту прав споживачів фінансових послуг, які опинилися у вразливому становищі. Зміни мають стосуватися механізмів обслуговування переміщених осіб, а також громадян, які перебувають за кордоном. Серед іншого, необхідно розробити спрощені процедури доступу до фінансових продуктів, удосконалити інструменти дистанційного обслуговування, запровадити заходи щодо реструктуризації заборгованостей і захисту депозитів.

На сучасному етапі розвитку фінансового ринку України нагальною потребою є забезпечення захисту правомірних інтересів споживачів фінансових послуг, що передбачає дотримання балансу інтересів усіх учасників ринку. Недотримання такого балансу на законодавчому та правозастосовному рівнях часто зумовлено фрагментарним характером розвитку законодавства у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг. Зазвичай регуляторні зміни здійснюються реактивно, зосереджуючись на вирішенні лише найбільш очевидних практичних проблем, тоді як формування цілісної та комплексної системи захисту прав споживачів залишається недостатньо пріоритетним завданням.

Існуючий підхід до правового регулювання нерідко суперечить сучасним економічним реаліям, демонструючи маятниковий ефект: закони та нормативні акти схиляються то в бік захисту прав споживачів, то в бік забезпечення інтересів фінансових установ. Такий дисбаланс має системний характер, основною причиною відсутності єдиної концептуальної основи розвитку законодавства, що

призводить до не системності у підходах до регулювання, що негативно впливає на ефективність реалізації правових норм.

Отже, виникає нагальна необхідність у розробленні цілісної концепції захисту прав споживачів фінансових послуг, яка відповідає б сучасним викликам і сприяла стратегічному розвитку національного законодавства. Така концепція має передбачати інтегрований підхід до регулювання різних видів фінансових послуг, зокрема банківських, страхових, кредитних та інших. Головною метою цієї концепції має стати створення ефективної системи захисту прав споживачів, що дозволить забезпечити рівновагу інтересів усіх учасників ринку.

Незважаючи на багатокомпонентний характер фінансових послуг, загальні засади цієї концепції мають бути уніфікованими та застосовними до всіх видів фінансових відносин. Це дозволить забезпечити системну побудову правових норм, підвищити їх узгодженість і сприятиме єдності процесуальних підходів під час розгляду судових спорів. Таким чином, впровадження комплексної правової концепції забезпечить не лише захист інтересів споживачів фінансових послуг, але й сприятиме зміцненню довіри до фінансових установ, стабільності фінансового ринку та розвитку національної економіки в цілому. Законодавче регулювання у цій сфері має враховувати як сучасні виклики глобалізації, так і специфічні особливості національної економіки.

КРОКИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Герасимчук Сергій Сергійович

*к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів*

23 червня 2022 року країни-члени Європейського Союзу проголосували за надання Україні статусу країни кандидата на вступ до Європейського Союзу. Безумовно це історична подія і велике досягнення в історії незалежної України, але це тільки перший крок. Вступ України до Європейського Союзу передбачає низку законодавчих реформ та адаптацію законодавства у відповідності до єв-

ропейських стандартів. Зміни законодавства та адаптації стосуються соціальної, політичної, економічної, та інших важливих сфер життя, але предметом нашого розгляду буде саме сфера фінансового законодавства. На сьогодні Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 р. ратифікована Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода) [1]. У підрозділі 6 частини 5 глави 6 Розділу IV цієї Угоди встановлюються принципи нормативно-правової бази для всіх фінансових послуг, які підлягають лібералізації. Фінансова послуга означає будь-яку послугу фінансового характеру, яка пропонується постачальником фінансових послуг Сторони (п. а) ст. 125 підрозділу 6 частини 5 глави 6 Розділу IV Угоди). Етапами правової адаптації були визнані імплементація Угоди, укладання галузевих угод, приведення чинного законодавства України у відповідність із стандартами ЄС, створення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність із нормами ЄС [2, с. 157].

Якщо вести мову про кроки адаптації українського фінансового законодавства до законодавства ЄС після 23 червня 2022 року, то Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб затвердили нову Стратегію розвитку фінансового сектору України у 2023 році. Розробка документу передбачена Меморандумом про економічну та фінансову політику між Україною та Міжнародним валютним фондом. Стратегія передбачає, що спільні дії регуляторів та Фонду гарантування вкладів у фінансовому секторі будуть спрямовані на досягнення п'яти таких стратегічних цілей:

- макроекономічна стабільність,
- фінансова стабільність,
- фінансова система працює на відновлення країни,
- сучасні фінансові послуги,
- інституційна спроможність регуляторів та ФГВФО.

Передбачені Стратегією заходи умовно поділено на короткострокові заходи, спрямовані на забезпечення стабільності, недопущення погіршення ситуації у фінансовому секторі та економіці загалом; і на середньострокові заходи, що стануть основою майбутньої відбудови та зростання економіки.

Стратегія визначає майбутні пріоритети фінансової системи, до яких належать, зокрема, забезпечення стійкості та спроможності вітчизняних ринків капіталу, у тому числі шляхом розвитку їх інфраструктури та упровадження нових видів та вдосконалення наявних фінансових інструментів; упровадження регулювання та нагляду за ринком віртуальних активів; підвищення ефективності роботи регуляторів фінансового сектору. За сприятливих і стійких макроекономічних умов передбачається поступове посилення довгострокової стійкості пенсійної системи [3]. Цікавою вбачається статистика стану наближення українського законодавства до законодавства ЄС та рекомендації щодо імплементації актів права ЄС яка відображена у Звіті за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського союзу (ACQUIS ЄС) [4]. Станом на сьогодні, відповідно до показників «Пульсу Угоди», Україна наблизилася своє законодавство щодо фінансових послуг до актів права ЄС на 67 %. Під час переговорного процесу про вступ України до ЄС у межах розділу 17 «Монетарна та економічна політика» здійснюватиметься аналіз статусу Національного банку України та монетарної політики на предмет відповідності положенням Договору про ЄС стосовно незалежності центрального банку, цінової стабільності як основної мети монетарної політики та заборони монетарного фінансування. Окрім цього, стаття 4 Договору про ЄС передбачає, що валютою ЄС є євро. Стаття 99 Конституції України визначає, що грошовою одиницею України є гривня, а забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією Національного банку України. У цьому зв'язку, з метою досягнення відповідності положенням Договору є необхідним внесення змін до Конституції України, зокрема, стосовно положень про пріоритетну ціль Національного банку України та національної валюти. Системні проблеми в імплементації актів права ЄС в рамках реформи монетарної та економічної політики полягають в обмеженнях, обумовлених правовим режимом воєнного стану, що не дозволяє зібрати облікові, фінансові, бухгалтерські та інші звіти до припинення чи скасування воєнного стану або стану війни, браку людських та фінансових ресурсів у відповідальних виконавців, недостатній ефективності координації дій регуляторів [4].

Як бачимо, перед Україною стоїть завдання з реалізації політичних реформ для вступу в ЄС, у тому числі і у сфері фінансового сектору. У червні 2023 року Україна розпочала процес вступу до Організації економічного співробітництва та розвитку. Крім того,

Україна інтенсифікувала свою роботу з міжнародними фінансовими інституціями. Подальший євроінтеграційний шлях до ЄС розширить можливості для покращення фінансового контролю в Україні. Україна отримує можливість налагодження сучасних систем контролю фінансових потоків, що сприятиме боротьбі з корупцією та підвищенню довіри як місцевих, так і зарубіжних інвесторів. Подальші реформи в сфері фінансового контролю дозволять ефективніше виявляти та запобігати фінансовим порушенням, забезпечуючи прозорість та чесність у фінансових операціях. Важливою складовою є розвиток інфраструктури для моніторингу та аналізу фінансових процесів, що сприятиме підвищенню ефективності адміністрування фінансового ринку на різних рівнях [4].

Література:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 №1678-VII
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>.

2. Борисов І. В. Адаптація національного законодавства у сфері регулювання ринків фінансових послуг до права Європейського Союзу. Адаптація до права ЄС регулювання економіки України в сучасних умовах : зб. наук. пр. (за матеріалами «Круглого столу», м. Харків, 26 трав. 2015 р.). С. 152–160.

3. Нова стратегія розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки країни. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/nova-stratehiia-rozvytku-finansovoho-sektoru-protystoiannia-vyklykam-viiny-u-finansovomu-sektori-ta-pidtrymannia-vidnovlennia-ekonomiky-ukrainy/>.

4. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (ACQUIS ЄС)
URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55GOEEI/zvit_UA.pdf?fbclid=IwAR1Cs6_hA-fzN846VceFFbRhA3SLcxwzftaK5CXm-sL33izmiv946jihFg.

ЗАХИСТ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ УПРАВЛІННЯ СПАДЩИНОЮ

Гуцалюк О. М.

*доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної діяльності,
Приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський
університет імені Рауфа Аблязова», м. Черкаси, Україна*

Панчишин А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та інформаційної справи,
Приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський
університет імені Рауфа Аблязова», м. Черкаси, Україна*

Власова Я. М.

*адвокат,
Національна асоціація адвокатів України, м. Київ, Україна*

У сучасному суспільстві фінансові послуги є невід'ємною частиною економічного життя кожного громадянина. У разі смерті власника фінансових активів постає питання захисту прав спадкоємців, які стають новими власниками чи користувачами цих активів. Особливої уваги заслуговує захист корпоративних прав споживачів фінансових послуг у цьому процесі, оскільки фінансові установи є важливими учасниками спадкових правовідносин.

Корпоративні права у фінансовій сфері включають не лише матеріальні активи (депозити, цінні папери, акції), але й нематеріальні аспекти, такі як право голосу у корпоративному управлінні чи участь у прибутках. Управління спадщиною, що містить такі елементи, ускладнюється потребою в юридичній підтримці, належному документальному оформленні та взаємодії із фінансовими установами.

Особливо актуальним стає питання прозорості, добросовісності та захисту інтересів споживачів у разі наявності корпоративних прав, які переходять у спадок. Тема дослідження охоплює правові механізми, особливості регулювання, а також роль фінансових установ і держави в забезпеченні захисту таких прав. Цей аспект є

важливим для гармонізації відносин між спадкоємцями та фінансовими установами, а також для мінімізації ризиків порушення прав і забезпечення правової визначеності у процесі спадкування.

Захист корпоративних прав споживачів фінансових послуг в умовах управління спадщиною є надзвичайно актуальним у контексті сучасних економічних та правових змін. Смерть власника фінансових активів викликає складні юридичні, організаційні та економічні питання, пов'язані з переданням корпоративних прав, управлінням активами та захистом інтересів спадкоємців.

Глобалізація фінансових ринків і зростання кількості складних фінансових продуктів призводять до необхідності вдосконалення механізмів правового регулювання спадкових правовідносин. Корпоративні права, пов'язані з фінансовими активами, часто включають право на частку у прибутках, участь у управлінні компанією, а також майнові інтереси, які потребують належного захисту та регулювання.

Актуальність теми зумовлена:

- збільшення кількості корпоративних активів у спадковій масі, що вимагає чітких механізмів їх передачі та управління;
- недостатнім рівнем правової визначеності: у багатьох юрисдикціях законодавство не повною мірою регулює питання спадкування корпоративних прав;
- ризиком порушення прав спадкоємців: недобросовісні дії фінансових установ або інших суб'єктів можуть ставити під загрозу реалізацію прав спадкоємців;
- необхідністю забезпечення прозорості у фінансових відносинах: складність управління спадковими корпоративними правами часто спричиняє конфлікти та юридичні суперечки.

Всі ці виклики обумовлюють потребу в розробці ефективних правових інструментів для захисту прав споживачів фінансових послуг, створення прозорих процедур передачі корпоративних активів у спадщину, а також у підвищенні відповідальності фінансових установ за дотримання інтересів клієнтів.

Захист корпоративних прав споживачів фінансових послуг у спадкових правовідносинах включає:

1. Юридичне оформлення правонаступництва:
 - встановлення спадкоємців згідно з заповітом чи законом;
 - нотаріальне оформлення прав на фінансові активи (депозити, акції тощо).
2. Захист прав у фінансових установах:

- належна ідентифікація спадкоємців;
- вимога прозорості умов обслуговування рахунків та фінансових продуктів.

3. Врегулювання спорів: медіація чи судовий захист у випадку оскарження прав спадкоємців.

4. Контроль за діяльністю фінансових установ: дотримання прав споживачів фінансових послуг у разі зміни власників чи управління активами.

5. Роль держави:

- посилення регулювання та нагляду за фінансовими установами;
- захист корпоративних інтересів споживачів через законодавство.

Дані заходи спрямовані на уникнення порушень прав спадкоємців та забезпечення правової прозорості.

Отже, захист корпоративних прав споживачів фінансових послуг у контексті управління спадщиною є важливою складовою забезпечення економічної стабільності спадкоємців, прозорості фінансових операцій і захисту інтересів усіх учасників спадкових правовідносин. Існуюча нормативно-правова база часто потребує вдосконалення, зокрема у частині процедур передачі корпоративних прав у спадщину, захисту прав спадкоємців та забезпечення належної взаємодії з фінансовими установами.

Фінансові установи відіграють ключову роль у реалізації прав спадкоємців на фінансові активи. Їх обов'язок – дотримуватися принципів добросовісності, прозорості та поваги до прав клієнтів, що стає особливо важливим під час управління спадщиною. Ефективний захист прав споживачів фінансових послуг сприяє зменшенню ризиків юридичних конфліктів, фінансових втрат і шахрайства під час передачі корпоративних прав у спадщину.

Для підвищення ефективності захисту прав спадкоємців важливо:

- удосконалити механізми правового регулювання спадкових правовідносин;
- забезпечити належний контроль держави за діяльністю фінансових установ;
- підвищити рівень правової грамотності громадян у сфері спадкування фінансових активів.

У сучасних умовах захист корпоративних прав споживачів фінансових послуг має стати одним із пріоритетів фінансової політики

держави. Це сприятиме підвищенню довіри до фінансової системи та забезпеченню економічних прав громадян.

Врахування зазначених аспектів дозволить ефективніше захищати права споживачів фінансових послуг у процесі управління спадщиною та сприятиме гармонізації відносин між усіма учасниками правовідносин.

Захист корпоративних прав споживачів фінансових послуг в умовах управління спадщиною є важливим елементом забезпечення стабільності фінансової системи та дотримання прав спадкоємців. Передача корпоративних прав, які часто є складними фінансовими інструментами, вимагає належного правового регулювання, прозорих процедур та ефективної взаємодії з фінансовими установами.

Необхідність дослідження цієї теми обумовлена зростанням обсягів корпоративних активів, які входять до складу спадщини, а також необхідністю захисту інтересів спадкоємців у взаєминах із фінансовими установами. Належне врегулювання цих відносин сприятиме зниженню ризиків конфліктів, шахрайства та фінансових втрат.

Досягнення цього можливе завдяки вдосконаленню законодавства, підвищенню правової обізнаності громадян та посиленню державного контролю за діяльністю фінансових установ. Усе це сприяє забезпеченню прозорості, справедливості та рівності прав усіх учасників спадкових правовідносин.

Література:

1. Hutsaliuk O., Panchyshyn A., Abliazov D., Buhaieva M., Pantielieieva I., Chen M., Vlasova Y. Economic and Mathematical Modeling of Energy-Saving and Resource-Saving Innovations in the Project Approach to Crisis and Strategic Management of Hospitality Industry Enterprises Based on Corporate Law and Public Administration: Application of Numerical Methods. *Advances in Nonlinear Variational Inequalities*. 2025. Vol 28. No. 4s. Pp. 351-365.

2. Гаро Г. Успадкування корпоративних прав. 2020. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/uspakduvaly-korporatyvni-pravayak-ne-zablukaty-v-troh-sosnah>.

ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ІЗ СПОЖИВАЧАМИ

Даценко О. І.

аспірант Навчально-наукового інституту права СумДУ

*науковий керівник – к.ю.н., доцент **Плотнікова М. В.***

Євроінтеграційні прагнення України та необхідність адаптувати національне законодавство до acquis Європейського Союзу (далі – ЄС) обумовлюють актуальність вивчення правових засад функціонування внутрішнього ринку, зокрема сфери фінансових послуг. Важливою характеристикою сфери фінансових послуг ЄС є запровадження різноманітних механізмів спрямованих на захист прав споживачів цих послуг. Серед способів захисту прав споживачів фінансових послуг слід виділити альтернативне вирішення спорів. Alternative dispute resolution (далі – ADR) є ефективним механізмом врегулювання суперечок між споживачами та постачальниками товарів чи послуг, зокрема й фінансових. Цей спосіб захисту на відміну інструментів судового захисту прав споживачів потребує менше ресурсів та займає менше часу.

Правовою основою функціонування системи альтернативного вирішення спорів у ЄС є Директива 2013/11/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2013 року «Про альтернативне вирішення спорів щодо спорів зі споживачами та про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 2006/2004 та Директиви 2009/22/ЄС» (Директива про альтернативне вирішення спорів зі споживачами) [1] та Положення про онлайн-розв'язання суперечок (далі – ODR, з англійської Online dispute resolution).

Зазначені акти були ухвалені у 2013 році і впродовж десяти років забезпечували можливості альтернативного вирішення спорів в ЄС. Проте, за цей час проявилися певні недоліки цієї процедури, тому вона потребує удосконалення.

У науковій літературі альтернативне вирішення спорів розглядають як врегулювання правових конфліктів за допомогою альтернативних або недержавних форм, що мають забезпечувати швидке й ефективне їх врегулювання за мінімальних затрат сил, часу й коштів зацікавлених осіб [2, С. 137].

Насамперед слід звернути увагу на таку проблему у сфері ADR як розбіжності в застосуванні законодавства у державах-членах, тому що це утримає споживачів від покупок за кордоном. Якщо споживач не має впевненості в тому, що потенційний спір з постачальником послуг буде вирішений швидко, якісно та без судових розглядів.

Європейська Комісія (далі – Комісія), оцінюючи у 2023 році результати впровадження в ЄС Директиви ADR відмітила, що процедура все ще недостатньо використовується в багатьох державах-членах через ряд факторів, таких як витрати, складні процедури, мова та чинне законодавство [3].

З метою використання споживачами потенціалу внутрішнього ринку у повній мірі ADR має бути доступним як для внутрішніх, так і для транскордонних спорів, що охоплені Директивою. Постачальники та споживачі повинні знати про існування процедур ADR та мати можливість активно використовувати їх врегулювання комерційних спорів [1].

З огляду на зазначене Рада Європейського Союзу анонсувала зміни порядку ADR та положення про припинення платформи ODR. Узагальнюючи позицію Ради ЄС, можна визначити, що пропонуються такі зміни:

- розширити сферу дії Директиви 2013/11/ЄС та Директиви 2009/22/ЄС, зокрема, охопити нові види нечесної підприємницької практики, зокрема маніпулятивна реклама, геоблокування, підроблення відгуків, завищення цін, відсутність важливої інформації про товар тощо;

- врегулювати Директивою не лише ті спори, що виникають між суб'єктами бізнесу в межах укладеного контракту, а й позадоговірні та переддоговірні суперечки;

- врегулювати суперечки між компаніями не лише в межах ЄС, але й ті спори, що виникають із постачальниками з третіх країн;

- запровадити обов'язок компаній відповідати на запити споживачів щодо ADR впродовж 20 днів (термін становитиме до 40 робочих днів у разі складних суперечок або за виняткових обставин);

- здійснювати транскордонне ADR, для чого уповноважити Європейський споживчий центр як спеціально уповноважений орган врегульовувати спори між споживачами та надавачами послуг, зокрема допомагати з відкриттям справи, перекладом для вразливих суб'єктів бізнесу тощо;

- адаптувати ADR до цифрових ринків, впровадити зручні цифрові інструменти для ефективного функціонування ADR.

Спрощення процедури звітності з метою зменшення тягаря звітності на 25% здійснюється шляхом позбавлення суб'єктів ADR обов'язку надавати компетентним органам кожні два роки звіти з оцінки ефективності їх співпраці із суб'єктами ADR, навчання персоналу та оцінки ефективності процедура ADR.

Здійснюване реформування системи ADR у ЄС передбачає припинення роботи платформи ODR та її заміну на новий цифровий інтерактивний інструмент для забезпечення безперервності та ефективності системи альтернативного врегулювання спорів. Функціонування ODR фактично буде означати створення контактних пунктів ADR в рамках Європейських центрів захисту прав споживачів. Основне призначення таких контактних пунктів буде полягати у сприянні використанню ADR, наданні допомоги споживачам і торговцям у процесах ADR, наприклад, забезпеченні перекладу, поданні скарги, направленні споживачів до компетентного органу ADR, поясненні різних процедур тощо.

У вересні 2024 року Рада ЄС ухвалила свою позицію на переговорах щодо директиви ADR, у якій, зокрема, пропонується замінити платформу ODR новим цифровим інструментом, який потрібно розробити впродовж трьох місяців після набрання чинності переглянутої Директиви [1]. Просувати та технічного обслуговувати цей цифровий інструмент уповноважується Комісія. На думку Ради ЄС, рівень продуктивності існуючої платформи ODR не виправдовує державні та приватні витрати, необхідні для її підтримки [4]. Працюючи з 2016 року платформа ODR, незважаючи на значно більшу кількість відвідувань, надала можливість установам альтернативного вирішення спорів розглянути близько 200 випадків щорічно по всьому ЄС. З огляду на це Комісія розробила проекти змін до законодавства ЄС та представила свої пропозиції щодо внесення змін до системи ADR 17 жовтня 2023 року. Пізніше, 13 березня 2024 року згідно з звичайною з законодавчою процедурою ЄС, Європейський парламент прийняв свої позиції в першому читанні.

19 листопада 2024 року Радою ЄС було ухвалено постанову про закриття Європейської платформи вирішення суперечок в Інтернеті (платформа ODR) і скасування відповідних зобов'язань для адміністрацій та онлайн-бізнесу. Документ також пройшов процедуру ухвалення лише в першому читанні. Очікується ще друге читання та остаточне схвалення тесту документа. У результаті підписання

документа президентом Європарламенту та президентом Ради документ буде опубліковано в офіційному виданні ЄС, а чинності набуде на двадцятий день після публікації.

Підводячи підсумки слід зазначити, що реформування системи альтернативного вирішення спорів у ЄС здійснюється за певними ключовими напрямками, які зводяться до розширення сфери дії Директиви 2013/11/ЄС та Директиви 2009/22/ЄС, регулювання Директивою не лише тих спорів, що виникають між суб'єктами бізнесу в межах укладеного контракту, а й позадоговірних та переддоговірних суперечок, здійснення транскордонного ADR, запровадження обов'язку компаній відповідати на запити споживачів щодо ADR впродовж встановленого строку, адаптацію ADR до цифрових ринків, впровадження зручних цифрових інструментів для ефективного функціонування ADR. На сьогодні уде розпочато процедуру ухвалення правових актів щодо внесення змін до системи ADR, зокрема, вже прийнято постанову про закриття платформи ODR. Запропоновані зміни до європейського законодавства у сфері ADR спрямовані на збереження ефективності та функціональності системи альтернативного вирішення спорів у ЄС, уникнення непропорційного навантаження на установи ADR, розширення сфери дії європейського законодавства щодо ADR, а також збільшення обсягів внутрішньої торгівлі завдяки підвищенню рівня довіри споживачів до постачальників послуг та впевненості у захищеності своїх прав.

Література:

1. Директива Європейського парламенту і Ради 2013/11/ЄС від 21 травня 2013 року про альтернативне вирішення споживчих спорів і про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 2006/2004 та Директиви 2009/22/ЄС. Європейський Союз. Директива, Міжнародний документ від 21.05.2013 № 2013/11/ЄС.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_041-13#Text

2. Кропивницький В. С., Каршиєва, А. І. Державно-правові аспекти електронного вирішення спорів галузі сфери інтернет та іт-технологій. науковий вісник: державне управління. 1(1(3)). 2020. С.131–139.

3. Council calls for the closure of the ODR platform and its replacement with a better tool. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/19/council-calls-for-the-closure-of-the-odr-platform-and-its-replacement-with-a-better-tool/>

4. Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2013/11/EU on alternative dispute resolution for consumer disputes, as well as Directives (EU) 2015/2302, (EU) 2019/2161 and (EU) 2020/1828. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52023PC0649>

5. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council repealing Regulation (EU) No 524/2013 and amending Regulations (EU) 2017/2394 and (EU) 2018/1724 with regards to the discontinuation of the European ODR Platfor. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52023PC0647>

ОКРЕМІ МІРКУВАННЯ ПРО ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТУВАННЯ У БАНКІВСЬКУ СФЕРУ УКРАЇНИ

Дервянко Богдан Володимирович

*д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова НАН України», м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0001-7408-8285*

Українська економіка і, відповідно, фінансова система, переживають не найкращі часи свого існування. Про розвиток говорити не доводиться. Стоїть питання про виживання. Більшість фінансових й банківських установ країни мають погіршення основних економічних показників діяльності. Об'єктивно зменшилась кількість фінансових установ, кількість корпоративних і приватних клієнтів. При цьому держава запроваджує підвищення ставок податків і зборів, які сплачують самі банки, фінансово-кредитні установи, а також їх клієнти і контрагенти. В умовах потреби боротьби із організованою злочинністю та фінансуванням тероризму, корупцією і відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, ступінь забезпечення захисту банківської таємниці знижується (з одного боку, банки обмежують коло осіб, що мають доступ до інформації, яка становить банківську таємницю; організовують спеціальне діловодство; застосовують спеціальні технічні засоби для запобігання несанкціонованому доступу до носіїв інформації; застосовують застереження до співробітників та ін. [1, с. 218]. З іншого боку, держава

встановлює і поступово знижує розмір сум банківських операцій, інформацію про які отримує і перевіряє НБУ та/або інші контролюючі органи, вимагає від банків надавати усе більше інформації про клієнтів). Це не сприяє підвищенню довіри до банківської системи. Тому наведене свідчить про потребу у підтримці фінансових і банківських установ. Навряд чи держава зможе сьогодні знизити ставки податків для банків, а тим більше, надати пряму фінансову підтримку у вигляді дешевих кредитів чи прямих інвестицій. Тому вкрай важливим завданням є залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій до фінансової і банківської сфери.

Викладене вище змінює класичний вектор розвитку суб'єктів фінансової сфери. Так, зазвичай вони виступають інвесторами, а не реципієнтами інвестицій. «Банки здійснюють прямі інвестиції та операції з цінними паперами відповідно до законодавства України про цінні папери, інвестиційну діяльність та згідно з нормативно-правовими актами НБУ. Банк має право здійснити інвестицію лише на підставі письмового дозволу НБУ, який надається в порядку, встановленому НБУ» [1, с. 213]. Така метаморфоза відбувається внаслідок атипового розвитку економіки, спричиненого війною.

У банківській сфері має місце професійна приказка «гроші люблять тишу». Вона означає, що зазвичай інвестиції не рухаються у напрямку країни, в якій часто змінюється фінансове, зокрема податкове, інвестиційне, банківське та інше законодавство на користь держави за рахунок фінансових установ та/або їх контрагентів чи клієнтів. І тим більше інвестиції не рухаються у бік країни, в якій діє правовий режим воєнного стану. Частіше відбувається навпаки. На жаль, українська фінансова система не є виключенням. Значна кількість фінансових ресурсів пересічних громадян України, можливо-владців (чиновників, депутатів, керівників державних і комунальних підприємств), а також суб'єктів господарювання знаходиться прихисток на рахунках банків європейських, азійських та американських країн. Можна засуджувати проте навряд чи можна не розуміти намагання людей зберегти або врятувати свої чесно зароблені чи нечесно отримані статки.

М. Ю. Кравчук, характеризуючи процеси розвитку міжнародно-правового захисту іноземних інвестицій, навів шість відмінностей цих процесів з 1970-х років. Серед них вказано, що міждержавні двосторонні інвестиційні договори укладалися переважно між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, а також що моти-

вом укладення для розвинених країн був захист інвестицій, а мотивом укладення для країн, які розвиваються, було залучення інвестицій [2, с. 161]. Можна стверджувати, що стосовно України, яка належить до країн з економікою, що розвивається, такі тенденції не завжди спрацьовують. Стосовно України інвестиції рухаються через державний кордон в обох напрямках. Україна з початку 1990-х років уклала десятки договорів з іншими країнами або між Кабінетом Міністрів України та урядами інших країн про сприяння та взаємний захист інвестицій, які були затверджені спеціальними законами [3, с. 26-28]. Тобто чиновники, коли укладали, і депутати, коли законодавчо затверджували договори про взаємний захист інвестицій, закладали варіанти захисту власних інвестицій в інші країни.

Кардинально змінити напрям руху інвестицій в умовах дії правового режиму воєнного стану дуже складно. Але сфера оборони, соціальна сфера, галузі економіки саме зараз вимагають зовнішніх фінансових вливань. Фінансова і банківська сфера, як вказувалося вище, не є винятком. Українська банківська система досі не втратила привабливості для іноземних фінансових інституцій. Вони не забаряться інвестувати у купівлю акцій українських банків. Зрозуміло, що це врятує українську банківську систему. Проте контроль резидентів України - вітчизняних акціонерів над більшістю банків буде втрачено. В умовах глобалізації економіки це не є абсолютним негативом. Проте позитивом для фіскальної системи України була б максимальна кількість резидентів України серед акціонерів українських рентабельних компаній, корпорацій та інших суб'єктів господарювання. А комерційні банки у переважній більшості належать до прибуткових суб'єктів господарювання. Україні вигідніше було б залучати інвестиції у банківську сферу як депозити, а не інвестиції в акції із зміною розподілу корпоративних прав. Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» захищаються відносно невеликі депозити резидентів України та іноземців [4]. Проблема полягає у тому, що через інфляцію депозити в українській гривні є не вигідними, а депозити в іноземній валюті є не вигідними для банків, через що ставки за ними дорівнюють нулю або близькі до нього. Очевидно, що подолання проблеми можливе через тимчасове зняття заборони на надання (отримання) споживчих кредитів в іноземній валюті на території України, встановлене частиною п'ятою статті 3 «Сфера дії Закону» Закону України «Про споживче кредитування» [5]. Наділення українських банків надавати

кредити в іноземній валюті спричинить попит на валютні депозити і дозволить підняти ставки за ними, що, у свою чергу, викличе зацікавленість в укладенні депозитних договорів серед українців та іноземців. Вважаємо, що тут не буде порушення норми статті 99 Конституції України [6] і норм статей 32, 35 Закону України «Про Національний банк України» [7]. Можливі й інші нормативні і практичні напрями подолання проблеми залучення іноземних інвестицій до банківської сфери України.

Література:

1. Деревянко Б. В. Господарське право: особлива частина (правове регулювання господарських відносин в окремих галузях економіки): навчальний посібник / д-р юрид. наук, проф. Б.В. Деревянко; МВС України, Донецький державний університет внутрішніх справ. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 314 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/367>

2. Кравчук М. Ю. Становлення та розвиток міжнародно-правового захисту іноземних інвестицій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 5. С. 160–162.

3. Деревянко Б. В. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності: навч. посібник. Б.В. Деревянко; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2012. 204 с.

URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/222>

4. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 50. Ст. 564.

5. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 1. Ст. 2.

6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

7. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.

АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дмитренко Е. С.

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та міжнародного права, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Одним із найважливіших завдань держави та органів місцевого самоврядування в умовах дії режиму воєнного стану є фінансове забезпечення усіх сфер суспільного життя і окремо – фінансування видатків на сектор безпеки й оборони. Для вирішення цього та інших завдань правовий механізм функціонування фінансової системи України потребує удосконалення шляхом прийняття нових фінансово-правових норм, їх зміни або припинення своєї дії.

З метою зазначеного та належного функціонування фінансової системи України у період дії воєнного стану було розширено повноваження деяких суб'єктів фінансових правовідносин. Зупинимося на аналізі окремих з них.

Так, було внесено чисельні зміни до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України (далі – БК України). Зокрема, його було доповнено новим пунктом 38 із визначенням на період дії воєнного стану механізму залучення до державного бюджету грантів на бюджетну підтримку та позик від іноземних держав, Європейського Союзу, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій на підставі міжнародних договорів України. Особливістю такого механізму у цей період є та, що залучення зазначених грантів та позик здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України, а відповідні міжнародні договори України не потребують ратифікації Верховною Радою України [1, пункт 38 розділу VI].

Окрім того, у нормі пункту 222 аналізованого розділу було розширено повноваження Кабінету Міністрів України, органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій в умовах воєнного стану. Сутність цих змін полягає у праві зазначених суб'єктів приймати рішення про перерахування коштів з місцевих бюджетів до державного бюджету з подальшим розподілом таких коштів Кабінетом Міністрів України [1, пункт 222 розділу VI].

Актуальною законодавчою новелою є норма пункту 223 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» БК України. Нею установлено, що на період дії воєнного стану або здійснення згідно із законом заходів загальної мобілізації заходи впливу за порушення бюджетного законодавства не застосовуються до розпорядників та одержувачів бюджетних коштів сектору національної безпеки і оборони, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів. Умовою для її застосування є залучення зазначених суб'єктів фінансових правовідносин до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану [1, пункт 223 розділу VI].

Варто звернути увагу і на доповнену норму пункту 225. Нею органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації (військові адміністрації (у разі їх утворення)) були наділені правом приймати рішення про здійснення видатків, не віднесених до відповідних місцевих бюджетів БК України, і видатків на утримання бюджетних установ одночасно з різних бюджетів. Однак було застережено, що такі видатки здійснюються шляхом надання міжбюджетного трансферту з відповідного місцевого бюджету або придбання товарів (робіт, послуг) для подальшої передачі бюджетним установам, які утримуються з інших бюджетів [1, пункт 225 розділу VI].

Також зазнали певних змін відповідно до пункту 228 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» БК України і повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідних місцевих рад (військових адміністрацій) та розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів. Вони стосуються використання вільних залишків коштів місцевих бюджетів (крім субвенцій з інших бюджетів) та залишків коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів (крім субвенцій з інших бюджетів і коштів місцевих внутрішніх та зовнішніх запозичень), які утворилися на кінець бюджетного періоду. Зазначені кошти можуть бути спрямовані за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідних місцевих рад (військових адміністрацій) лише на визначені напрями їх використання. Це зокрема: на соціальний захист та соціальне забезпечення, створення умов для лікування, відновлення та реабілітації осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, облаштування місць тимчасового перебування внутрішньо переміщених (евакуйованих) осіб, заходи та роботи з територіальної оборони та мобілізаційної підготовки, підтримку сил безпеки і оборони,

проектування, будівництво, реконструкцію, ремонт, облаштування захисних споруд цивільного захисту та інші [1, пункт 228 розділу VI].

Інші повноваження військових адміністрацій у бюджетному процесі в умовах воєнного стану було визначено у постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» від 11.03.2022 р. № 252. Так (з огляду на воєнний стан) військові адміністрації мають право приймати рішення (кожна із сторін) про передачу коштів між місцевими бюджетами без укладення договорів [2].

Суттєвих змін зазнало й правове регулювання податкових відносин у період, що аналізується. Основні з них було внесено до підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України. Основним спрямуванням цих змін є захист платників податків в умовах дії воєнного стану (зокрема тих, об'єкти оподаткування яких перебувають на окупованих територіях) та не застосування до них штрафних санкцій за окремі податкові правопорушення, а також звільнення від податкових перевірок [3, підрозділ 10 розділу XX].

Нововведення стосуються і правового регулювання банківських відносин, основні з яких було визначено у «Основних засадах грошово-кредитної політики на період воєнного стану». У документі було визначено основне завдання банківської системи в умовах війни – забезпечення надійного та стабільного функціонування банківської системи; максимальне забезпечення потреб оборони України, безперебійного функціонування фінансової системи та об'єктів критичної інфраструктури [4]. З метою виконання цього завдання та забезпечення стабільності фінансової системи України у цей період було прийнято низку нормативних актів, якими змінено формат надання фінансових послуг, механізм гарантування вкладів фізичних осіб, валютних обмежень тощо.

Отже, зміни у правовому механізмі функціонування фінансової системи України в умовах воєнного стану, які були обумовлені необхідністю забезпечити насамперед фінансування видатків на безпеку й оборону, сприяли цьому, а також забезпечили стабільність фінансової системи України у цей період.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 02.01.2025).

2. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.01.2025).

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 02.01.2025).

4. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану: Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 15.04.2022 р.

URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=4 (дата звернення: 03.01.2025).

ПУБЛІЧНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ У МЕХАНІЗМІ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Ільченко М. Г.

*аспірант кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

На сьогодні в Україні публічний фінансовий контроль є важливою складовою механізму фінансово-правового забезпечення обігу криптовалют. З огляду на стрімкий розвиток цифрових активів і окремо криптовалют виникає потреба в чіткому визначенні ролі держави у регулюванні цієї сфери. Відсутність ефективного правового регулювання, зокрема механізму публічного фінансового контролю, може привести до зловживань на ринку обігу криптовалют. А тому важливо у законодавстві передбачити досконалий механізм застосування ефективних методів публічного фінансового контролю для підтримки фінансової стабільності на ринку обігу криптовалют та захисту прав інвесторів.

Фінансовий контроль має особливе значення в контексті сучасних викликів, пов'язаних із обігом криптовалют. Розвиток цієї сфери та законодавче визначення правової природи й механізму обігу віртуальних активів актуалізують питання ефективного механізму здійснення публічного фінансового контролю.

У Законі України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX [1] визначено категорію «віртуальний актив та окремі питання контролю за обігом таких активів, щоб запобігти їх використанню з протиправною метою. Однак сучасний механізм публічного фінансового контролю, на нашу думку, повинен враховувати різноманіття віртуальних активів і реагувати на особливості їх використання в економічних та фінансових процесах.

Особлива роль належить валютному контролю як виду публічного фінансового контролю. Такий контроль є системою заходів, спрямованих на регулювання державою валютних відносин, зокрема у сфері віртуальних активів. Валютний контроль здійснює Національний банк України (далі – НБУ) та інші контролюючі органи, які мають чітко визначені функції з нагляду та контролю за діяльністю на ринку обігу криптовалюти, що є важливим для забезпечення стабільності і законності фінансових операцій. Так, згідно із Законом України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. № 2074-IX (далі – Закон № 2074-IX) державне регулювання ринку віртуальних активів здійснюється за допомогою координованих зусиль Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) і НБУ[2].

Серед завдань НКЦПФР – формувати та забезпечувати реалізацію державної політики у сфері віртуальних активів, координувати свої дії з іншими державними органами, забезпечувати захист прав учасників ринку, а також інформувати громадськість про результати своєї діяльності. Згідно з частиною 4 статті 16 Закону № 2074-IX до повноважень Комісії належить нагляд та контроль за діяльністю постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, що включає здійснення перевірок та вимог до прозорості їхньої діяльності [2].

Важливою частиною діяльності НКЦПФР є здійснення заходів щодо мінімізації ризиків, пов'язаних з обігом віртуальних активів. Серед потенційних ризиків, на нашу думку, – заміщення національної валюти та створення паралельних грошових систем, які можуть функціонувати поза контролем держави. Окремі ризики пов'язані з використанням криптовалют в обхід чинного правового регулювання, що може призвести до перетікання банківських депозитів у криптовалюту та витіснення традиційних банківських операцій.

Такі дії створюють загрозу фінансовій стабільності та безпеці банківської системи України. Саме тому НКЦПФР має активно вживати заходи для протидії цим ризикам, регулярно оновлюючи нормативну базу та розширюючи рамки співпраці з іншими регуляторними органами для ефективного контролю та нагляду за криптоопераціями.

Щодо НБУ, то він має повноваження проводити планові та позапланові інспекційні перевірки постачальників послуг (банків, філій іноземних банків або небанківських фінансових установ), пов'язаних з обігом віртуальних активів. Ці перевірки здійснюються з метою забезпечення дотримання вимог законодавства в сфері обігу віртуальних активів і стандартів прозорості. Процес інспекції для банківських інституцій визначений відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III [3].

У випадку виявлення порушень з боку постачальників послуг (банків чи філій іноземних банків) НБУ застосовує заходи впливу, які можуть включати штрафи або інші фінансові санкції відповідно до встановленого законодавством порядку. Такий підхід дозволяє забезпечити не тільки дотримання правил, але й захист інтересів споживачів та загальної стабільності фінансової системи України. Для небанківських фінансових установ здійснення перевірок регулюються Законом України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 р. № 1953-IX, що забезпечує єдиний підхід у моніторингу і контролі за діяльністю учасників ринку віртуальних активів.

Отже, із урахуванням зазначеного НКЦПФР та НБУ на ринку обігу криптовалюти мають повноваження здійснювати контрольну діяльність. Це було підтверджено і в судових рішеннях. Так, Печерський районний суд м. Києва у своєму рішенні від 10.06.2021 р. по справі № 757/36263/20-ц [4] підтвердив законність обігу криптовалюти, вказавши на законність укладення договорів з криптовалютами, заснованих на принципах свободи договору, що вказує на наявність правового поля для такої діяльності в Україні.

Однак важливо, щоб правове регулювання обігу віртуальних активів і окремо криптовалют своєчасно адаптовувалося до швидко змінюваних умов ринку та технологій, в тому числі й у контексті публічного фінансового контролю. Саме тому контролюючі органи мають виконувати не тільки роль наглядачів, але й активних учасників ринку, забезпечуючи законність та фінансову дисципліну у

використанні віртуальних активів. Відповідно, публічний фінансовий контроль має включати перевірку і регулювання діяльності щодо віртуальних активів з метою мінімізації ризиків, пов'язаних із їх використанням, і таким чином сприяти стабільності фінансової системи України.

Таким чином, однією з ключових ролей публічного фінансового контролю є забезпечення стабільності фінансових операцій та захист прав інвесторів. Чітка регулятивна рамка, що включає деталізований контроль та нагляд, забезпечує не лише прозорість та законність обігу криптовалюти, але й зменшує ризики зловживань на цьому ринку. Розвиток цифрових активів вимагає адаптації законодавства України до міжнародних стандартів та збільшення ефективності контрольних заходів, що веде до стабілізації сектору та підвищення довіри до фінансового ринку.

Законодавче визначення обігу віртуальних активів та впровадження чітких механізмів публічного фінансового контролю є критичним для забезпечення фінансової безпеки держави. Створення таких механізмів, як координована діяльність НКЦПФР та НБУ, сприяє ефективному нагляду та контролю за ринком віртуальних активів. А це не тільки захищає інвесторів від потенційних фінансових втрат, але й сприяє розвитку інновацій та збільшенню прозорості в умовах цифрової економіки.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 18.01.2025).

2. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#top> (дата звернення 18.01.2025).

3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 19.01.2025).

4. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 10.06.2021 р. по справі № 757/36263/20-ц.

URL: <http://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 20.01.2025).

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Карнаушенко Крістіна

здобувачка першого рівня вищої освіти ННІП Сумського державного університету

Науковий керівник: Швагер О. А.

кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства ННІП Сумського державного університету

Введення воєнного стану – це крайній крок, на який держава йде для захисту суверенітету, території та національної безпеки. Це суттєво змінює не лише нормальне функціонування державних інституцій, а й принципи функціонування фінансового сектора. Банки, страхові компанії, платіжні системи та всі інші установи, пов'язані з фінансами, повинні будуть швидко адаптуватися до нових умов, забезпечуючи безперебійне продовження надання послуг навіть у найнесприятливіших умовах. Фінансові послуги охоплюють широкий спектр операцій: банківські послуги, страхування, інвестиції, платіжні сервіси, тощо. Умови воєнного стану висувають нові виклики для їх надання, адже діяльність таких установ залежить від стабільності економічного середовища та регуляторної підтримки.

Беззаперечно, військова агресія росії призвела до зниження обсягів кредитування, особливо серед малого та мікропідприємництва, що відображено в динаміці 2017–2022 років. Основні причини такої тенденції включають економічні труднощі, викликані пандемією COVID-19, та безпосередні наслідки війни, зокрема призупинення діяльності багатьох підприємств. Для зменшення негативного впливу на банківську систему Національний банк України та уряд впровадили низку підтримуючих заходів, серед яких слід відзначити державну програму «Доступні кредити 5-7-9%». Ця програма спрямована на спрощення доступу до фінансування для малого та середнього бізнесу, зокрема під час війни. Вона стала важливим інструментом підтримки підприємництва, забезпечивши кредитні ресурси для розширення бізнесу та поповнення оборотного капіталу, що вкрай необхідно для економічної стабільності [1].

Також одним із пріоритетів стало забезпечення доступності фінансових послуг для населення, особливо для малозабезпечених верств. Законодавство було оперативним адаптовано до нових реалій, зокрема, було введено мораторій на стягнення заборгованостей. Крім того, була запроваджена 100% гарантія повернення вкладів фізичних осіб у разі ліквідації банку, що забезпечило стабільність банківської системи та довіру вкладників. Для підтримки економіки та фінансування оборонних потреб держава запровадила низку заходів, таких як випуск військових облігацій та залучення міжнародної фінансової допомоги. Водночас, було вжито заходів для захисту фінансової системи від дестабілізуючих впливів, зокрема, було ліквідовано банки, пов'язані з росією. У свою чергу військовослужбовці та їх сім'ї мають право на отримання соціальних виплат від держави [2].

Принцип відповідального фінансування є ключовим у забезпеченні доступу до фінансових послуг під час воєнного стану. Цей принцип базується на прозорості, справедливості та соціальній відповідальності постачальників фінансових послуг. Основними напрямками стимулювання відповідального фінансування є правове регулювання захисту прав споживачів, галузеві стандарти, підвищення фінансової грамотності та сприяння фінансовій спроможності споживачів. Особливу увагу в умовах воєнного стану приділяють людям із низькими доходами, захист прав яких є критично важливим. Національний банк України активно впроваджує пруденційні заходи, спрямовані на підтримку фінансової стабільності, збереження довіри до банківської системи та захист споживачів фінансових послуг. Серед таких заходів — рекомендації із зарахування готівкової гривні на карткові рахунки, стимулювання використання військових облігацій без додаткової перевірки джерел коштів, а також спрощення доступу до фінансових послуг завдяки застосуванню хмарних технологій. Крім того, Національний банк відкликав ліцензії російських банків, запобігаючи їхній діяльності на території України. Значна увага приділяється міжнародній співпраці: надання фінансової допомоги Україні з боку Європейської комісії, Європейського інвестиційного банку, МВФ, а також обмеження доступу центрального банку Російської Федерації до міжнародних фінансових організацій свідчать про глобальну підтримку української фінансової системи. У рамках соціально відповідаль-

ного бізнесу міжнародні системи переказів скасували комісії за транзакції в Україну, а місцеві банки запровадили зручні послуги для споживачів, такі як отримання готівки на касах магазинів [3].

Страховання в умовах воєнного стану залишається також важливим механізмом мінімізації втрат у разі настання страхових випадків. Введення воєнного стану в Україні, зумовлене збройною агресією, не звільняє страхові компанії від виконання зобов'язань, проте дозволяє застосовувати положення про форс-мажор. Станом на 2023 рік український страховий ринок зазнав значних змін: зменшилася кількість учасників небанківського фінансового сектору, зокрема, через припинення діяльності низки страхових компаній як добровільно, так і примусово. Національний банк України посилив регуляторні вимоги до діяльності страхових компаній, анулюючи ліцензії тих, що не відповідали законодавчим вимогам, зокрема щодо структури власності. Оновлення регуляторної бази передбачає нові вимоги до страхових посередників, які почнуть діяти з 2024 року та враховуватимуть положення європейської директиви. Зміни торкнулися і структури ринку: деякі компанії скоротили обсяги бізнесу, втративши клієнтів через залежність від кредитного портфеля банків, автосалонів та великих корпоративних клієнтів. Натомість окремі компанії зміцнили свої позиції завдяки популярним продуктам, таким як ОСАЦВ та «Зелена карта». Лідерами залишаються страхові компанії з іноземним капіталом, що демонструють стабільність та великий клієнтський портфель. Воєнний стан і виклики, спричинені війною, актуалізували питання надійності, прозорості та адаптивності страхового ринку України [4].

Тож, Національний банк України (НБУ) відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності банківської системи. Під час воєнного стану регулятор вводить обмеження на валютні операції, рух капіталу та ліміти на готівкові розрахунки. Наприклад, з початку повномасштабної війни в 2022 році НБУ встановив жорсткий контроль над валютним курсом, що допомогло стримати інфляцію та захистити резерви. Для підтримки громадян та бізнесу запроваджено тимчасовий мораторій на стягнення заборгованості за кредитами у певних випадках. Цей механізм допомагає зменшити фінансовий тиск на населення в умовах війни. Зміни в оподаткуванні, такі як спрощення процедур подання звітності чи тимчасове зниження ставок для певних категорій бізнесу, сприяють підтримці економічної активності навіть під час кризи. Хоча, Закон України «Про вне-

сення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану» [5] ставить під питання вдале функціонування малого та середнього бізнесу в Україні, хоч він і спрямований на державний бюджет під час воєнного стану та підтримку обороноздатності. Серед підприємців даний Закон викликав певні невдоволення. Фінансові установи в регіонах, де ведуться активні бойові дії, часто зупиняють свою роботу через ризики безпеки. Для забезпечення доступу до фінансових послуг уряд разом із НБУ запроваджує мобільні банківські відділення, а також онлайн-сервіси, що стають основним способом обслуговування клієнтів.

Як вже було зазначено, Україна активно використовує низку механізмів, які допомагають забезпечувати надання фінансових послуг навіть у критичних умовах. Ці підходи також можуть бути застосовані і в інших країнах у разі кризових ситуацій. Одним з таких є діяльність Національного банку. Він забезпечує комерційним банкам доступ до фінансування через механізми рефінансування. Це дозволяє підтримувати платоспроможність установ і задовольняти попит на готівкові кошти.

Іншим важливим аспектом підтримки фінансової системи є подальший розвиток онлайн-банкінгу та мобільних додатків. В Україні у 2022 році через Інтернет було здійснено майже 60% усіх фінансових операцій, що зберігає стабільність в умовах обмеженого через будь-які обставини фізичного доступу до банків. Прикладами таких цифровізованих банків є: Монобанк, ПриватБанк, ОщадБанк та багато інших.

Надання фінансових послуг в умовах воєнного стану залишається складним завданням, але досвід України демонструє, що завдяки гнучкості регуляторів та адаптації бізнес-моделей можна зберегти функціональність системи. Вважаємо, що у майбутньому країні необхідно запровадити більш стійкі механізми кібербезпеки, продовжувати розвивати цифрові платформи для забезпечення доступності фінансових послуг, посилювати співпрацю з міжнародними організаціями для фінансування післявоєнного відновлення економіки.

Література:

1. Палагін Є. А. Кредитна політика комерційних банків в умовах воєнного стану. *Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами: зб. матеріалів VII Всеукр. науково-практ. інтернет-*

конф. студентів, аспірантів та молодих вчен., м. Київ, 15 листоп. 2023 р. С. 586–588.

2. Smychok Y., Tkachova V., Matsak O. Protection of the rights of consumers of financial services in conditions of martial law. *Economics. Finances. Law.* 2022. Vol. 12. P. 36–40. URL: <https://doi.org/10.37634/efp.2022.12.7>.

3. Odynak O., Holota N. Protection of the rights of consumers of financial services in conditions of maritime. *Aktual'ni problemi pravoznavstva.* 2022. Vol. 1. P. 43–48. URL: <https://doi.org/10.35774/app2022.01.043> (date of access: 08.01.2025).

4. Кривенко Ю. В., Кривенко Ю. О. Страховий ринок в умовах військового стану. *Боголібські читання: матеріали III Міжнар. науково-практ. конф.:* зб. наук. пр., м. Переяслав, 15 верес. 2023 р. С. 77–79.

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану : Закон України від 10.10.2024 № 4015-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text>.

ЗНАЧЕННЯ КРАУДФАНДИНГУ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.

Корнева Т. В.

*кандидат юридичних наук, доцент
ННІ права Національного університету водного господарства
та природокористування*

Сірочук І.В.

адвокат, м.Рівне, Україна

Міжнародні резерви України на кінець 2024 року зросли через надходження міжнародної допомоги, але невизначеність фінансування залишається високою і на 2025 рік, оскільки пов'язана з затягуванням повномасштабної війни з рф, що потребує значного покращення ефективності адміністративно-правового регулювання

для ведення публічного та приватного бізнесу, який забезпечує стійкість національної економіки і підсилює фінансову безпеку країни.

У 2024 році відбулися значні зрушення у співпраці України з ЄС: 25 червня перша міжурядова конференція Україна-ЄС на рівні міністрів розпочала офіційний старт перемовин з ЄС про членство; проаналізовано на двосторонніх зустрічах 12 скринінгів українського законодавства на відповідність праву ЄС за окремими розділами, результатом яких є узгоджений перелік законодавства, яке потребує адаптації; продовжується робота розробки дорожніх карт за сферою верховенства права, реформи державного управління та функціонування демократичних інституцій.

Проте на сьогодні, в умовах посилення ризику неритмічності фінансової міжнародної допомоги через політичні процеси в міжнародних партнерів, важливо активно працювати над впровадженням нових заходів, щодо зміцнення зацікавленості приватного та публічного бізнесу інвестувати в розвиток української економіки. І, на нашу думку, таким заходом має стати краудфандинг.

Краудфандинг – це організований на спеціальній онлайн-платформі збір коштів від великої кількості осіб для фінансування нового бізнес-проекту. Його суть полягає в тому, що підприємці можуть отримати кошти на реалізацію своєї справи, без залучення інвесторів та власного капіталу. Кошти надходять невеликими сумами від різних осіб на добровільній основі та, після використання, не повертаються. Як правило, спонсори збору не отримують фінансової винагороди, а лише підтримують ідею, яка їм сподобалася. Проте, бувають проекти, за інвестування в які передбачено виплати з прибутку, а саме:

- спонсор робить благодійний внесок і не очікує винагороди;
- спонсор стає власником акцій або партнером компанії;
- краудлендінг (спонсор стає позикодавцем);
- роялті (спонсор отримує частку прибутку);
- спонсор отримує узгоджений вид нагороди за свій внесок (продукцію чи подарунок).

Термін «краудфандинг» з'явився у 2006 році завдяки американцеві Джеффу Хоуву. Проте перший збір коштів таким способом відбувся ще 1997 року в США – фани гурту «Marillion» зібрали через інтернет 60 тисяч доларів США для підтримки свого турне країною. Згодом такий спосіб почали активно використовувати в кіноіндустрії.

рії. У 2011 році влада США врегулювала краудфандинг на законодавчому рівні. Краудфандинг, як альтернативне фінансування, широко поширений у світі. Найчастіше таким способом проводять збори в США, ЄС, Великій Британії, Японії. В Україні дізналися, що таке краудфандинг лише у 2012, коли започаткували Спільнокошт на базі платформи «Велика Ідея». Найчастіше в такий спосіб реалізують соціальні та мистецькі проекти (кінофестиваль «Ровер», відновлення Підгорецького замку, акція «Зробимо Україну чистою») [1].

На сьогодні законодавча база, яка б надала визначення поняття краудфандингу і регулювала систему його застосування в Україні, відсутня. Для узгодження юридичних питань інтернет-майданчики користуються загальними законами про інвестування. Відповідно, це створює певну недовіру спонсорів до краудфандингу. Проте, слід зазначити, що війна внесла свої корективи для розвитку краудфандингу. Так нові онлайн-платформи для фінансових транзакцій фактично дозволили громадянам з усього світу зробити свій внесок у військові зусилля України, зробивши війну більш відчутною та реальною для людей, які можуть перебувати за багато тисяч кілометрів від лінії фронту.

Хоча пожертви на гуманітарні цілі не є чимось новим, українська краудфандингова діяльність є унікальною в тому, що вона носить не тільки гуманітарний, а й військовий характер. Люди з усього світу надсилають гроші на придбання машин швидкої допомоги для порятунку поранених мирних жителів і на придбання боеприпасів та систем озброєння, включаючи автоматичні гранатомети і великокаліберні кулемети.

Ландшафт краудфандингу, пов'язаний з війною в Україні, надзвичайно різноманітний, але недостатньо задокументований, оскільки не всі краудфандингові зусилля мають українське походження. Так, у жовтні 2022 року у Чехії зібрали достатньо коштів для закупівлі танка Т-72 для української армії. Подібним чином краудфандингова кампанія у Литві зібрала 6 мільйонів євро на придбання дрона ТВ2 [2].

Участь іноземних і українських громадян, діаспори у фінансуванні військових дій висвітлює низку важливих питань щодо краудфандингу, як фінансової технології. Потенційні наслідки є значними, оскільки, перебуваючи під жорстким фінансовим контролем національних урядів, українці та іноземці тепер можуть безпосередньо допомагати у закупівлі військового обладнання.

Шахрайство і корупція у середовищі дезінформації та активізації інформаційної війни в соціальних мережах не зникли і вимагають нових підходів до правового регулювання краудфандингу в Україні, оскільки загалом краудфандинг значно спрощує і допомагає підприємцям провадити бізнес-діяльність, а інвесторам – вкладати кошти і отримувати фінансові вигоди.

На нашу думку слід скористатися досвідом європейських партнерів. Законодавство ЄС дозволяє краудфандинг. Упродовж багатьох років однією з найбільших перешкод, із якою стикалися краудфандингові платформи, що прагнули пропонувати свої послуги в ЄС, була відсутність єдиних правил щодо ліцензування діяльності у цій сфері. З метою сприяння розвитку краудфандингових платформ Європейська комісія прийняла Регламент 2020/1503 Європейського парламенту та Ради від 07.10.2020 р. «Про європейських постачальників краудфандингових послуг для бізнесу» (далі – Регламент 2020/1503)⁴, а також внесла зміни до Регламенту (ЄС) 2017/1129 та Директиви (ЄС) 2019/1937. Регламент 2020/1503 безпосередньо застосовується в усіх державах-членах ЄС з 10.11.2021 р. Зазначений акт є основним джерелом законодавчого регулювання відносин у сфері краудфандингу, який встановлює єдині правила у сфері надання послуг краудфандингу щодо організації, авторизації та нагляду за постачальниками послуг краудфандингу, роботи платформ краудфандингу, а також прозорості маркетингових комунікацій таких послуг. Таким чином, регламентуючи єдині правила, Регламент 2020/1503 сприяє транскордонному наданню цих послуг, знижує операційні ризики та забезпечує високий ступінь прозорості [3]. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що краудфандинг стає в Україні тим видом альтернативного фінансування, який хоч і позначений високою ризиковістю, але дозволяє ефективно фінансувати не тільки малі та середні підприємства на ранньому етапі їхнього створення, а й відіграє важливу роль задля захисту української держави.

Проекти відбудови та відновлення у 2024 році фінансували передусім за рахунок коштів МФО та інших держав (позики Європейського інвестиційного банку та Світового банку), що залишатиметься і у 2025 році. Тому надзвичайно важливим буде пріоритизація видатків на відбудову та забезпечення їх ефективності та прозорості не тільки за рахунок міжнародних партнерів, а й використання альтернативних фінансів. Задля захисту прав споживачів

вачів, розвитку ринку фінансових послуг уряди європейських держав демонструють різноманітність національних підходів до управління різними моделями краудфандингу на регуляторному рівні, у тому числі за рахунок впровадження інновації. Низка європейських держав здійснюють державне регулювання шляхом внесення змін до вже існуючих законів, інші – приймають окремі закони.

Саме розширення співпраці європейського бізнесу з українським, інвестиції в національну економіку будуть сприятиме нашому відновленню і розбудові. Отже, про стратегію відновлення і розбудову треба думати, говорити вже зараз, а головне діяти з врахуванням набутого досвіду.

Краудфандинг на основі благодійних внесків (пожертвувань) та краудфандинг на основі винагороди є нефінансовими моделями прибутку і зазвичай не входять до компетенції фінансових регуляторів, але фінансова діяльність інтернет-платформ за моделями, заснованими на позиках і акціонерному капіталі, переважно підпадає під дію законів та інших нормативно-правових актів у більшості європейських держав.

Отже Україна, на сьогодні потребує прийняття окремого законодавчого акта з метою унормування чітких, прозорих та ефективних механізмів захисту прав донорів у відносинах краудфандингу, визначеності правового статусу краудфандингових платформ, перевірки їх кредитоспроможності, фінансової стійкості та встановлення відповідальності за порушення зобов'язань.

Література:

1. Краудфандинг: що це таке та навіщо потрібен. 9 Листопада, 2023. URL: <https://www.zen.com/uk/blog/business-uk/crowdfunding-definition-and-purpose/> (дата звернення 19.01.2025).

2. Володимир Тиравський. Як люди з цілого світу за допомогою краудфандингу фінансують війну в Україні URL: <https://foreignukraines.com/2023/11/05/how-people-from-all-over-the-world-finance-the-war-in-ukraine-with-the-help-of-crowdfunding/> (дата звернення 19.01.2025).

3. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо регулювання краудфандингу в Європейському Союзі та державах-членах Європейського Союзу URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32313.pdf> (дата звернення 19.01.2025).

ВПЛИВ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Маланчук Тетяна Василівна

*к. ю. н., старша викладачка кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства
Сумського державного університету*

Добре функціонуюча фінансова система життєво важлива для економіки, бізнесу та споживачів. В свою чергу, фінансове регулювання є частиною забезпечення безпеки та надійності фінансової системи та захисту споживачів. Регулювання фінансового ринку має важливе значення для стабільності та цілісності глобальної економічної системи. Воно сприяє захисту інвесторів від шахрайства, забезпечує справедливі ринки та мінімізує ризик системних криз.

Фінансове регулювання стосується правил і законів, яких повинні дотримуватися фірми, що працюють у фінансовій галузі, наприклад банки, кредитні спілки, страхові компанії, фінансові брокери і т. п. Однак фінансове регулювання – це більше, ніж просто наявність правил, це також постійний нагляд і дотримання цих правил.

Погано регульовані фінансові установи можуть підірвати стабільність фінансової системи, завдати шкоди споживачам і зашкодити перспективам економіки. Ось чому важливо запроваджувати правила, які б запобігали виникненню фінансових ризиків, а також захищали фінансову систему в цілому та захищали права споживачів фінансових послуг. Наявність правил і законів та переконання, що надавачі фінансових послуг їх дотримуються, є основними елементами розуміння фінансового регулювання.

Банківський сектор – один із найуразливіших і непередбачуваних у питаннях схильності до системних криз через високу частку ризику, а часто й через меншу можливість правильно оцінити ризикову складову. Тому кожна економіка потребує системи регулювання банківської діяльності та нагляду за нею, яка відповідатиме вимогам своєчасності й ефективності, а отже, дасть змогу придумувати кризу «в зародку». [1, С. 29].

Відповідно до ст.1 Закону України «Про Національний Банк України» банківський нагляд – це система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку [2].

На забезпечення належного управління, стабільного функціонування банківської системи, запобігання ризикам, захист інтересів вкладників спрямоване пруденційне регулювання. Пруденційне регулювання являє собою систему норм державного характеру, що включається в державну реєстрацію та ліцензування банківської діяльності, встановлені економічні нормативи функціонування банків та здійснення банківського нагляду, основним інструментом якого виступає застосування важелів впливу (санкцій) від імені держави. Ця система має своєю метою забезпечення стабільного й надійного функціонування банківської системи загалом, а також захист інтересів вкладників. Завдяки ефективному пруденційному регулюванню банківської діяльності можна знизити ризики настання кризи, запобігти негативним наслідкам для громадян [1, С. 32].

Важливою частиною пруденційного регулювання є дозвіл компаніям працювати у фінансовій системі лише після того, як вони виконали низку критеріїв, включаючи управління та контроль ризиків. Те, на скільки ретельно має здійснюватися нагляд за фірмами, залежить від того, який ризик вони становлять для фінансової системи або споживачів. Чим більша потенційна шкода – тим ретельніший нагляд.

Національний банк України здійснює захист прав споживачів фінансових послуг, що надаються банками, а також іншими фінансовими установами та особами, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України (ст.7, п. 34 ЗУ «Про Національний банк України») [2].

Світовий досвід свідчить, що для гарантування належного функціонування фінансової системи в кризові періоди недостатньо мати ефективний нагляд за окремими фінансовими установами, адже система не є простою сумою окремих складових. Стійкість на-

віль усіх без винятку учасників фінансового ринку поодиноці не завжди забезпечує стійкість та безперебійну роботу фінансового сектору в цілому. [3]

Як зазначається у оновленій Стратегії макропруденційної політики, схваленій рішенням Правління НБУ від 24 грудня 2024 року № 444-рш, макропруденційна політика не здатна повністю усунути системні ризики, але може не допустити їх надмірного накопичення та знизити ймовірність їх реалізації. Однак ця політика може мати й негативні побічні ефекти, наприклад, тимчасове погіршення доступу населення та бізнесу до кредитних ресурсів. Мета мікропруденційного нагляду – стабільність фінансових установ, захист їхніх вкладників, клієнтів і кредиторів. Стійкість окремих установ є необхідною (проте недостатньою) передумовою міцності фінансового сектору в цілому. Однією з ключових цілей фінансового нагляду є вчасна ідентифікація проблем на рівні окремих установ та вчасне реагування, а в деяких випадках – виведення їх із ринку. Фінансові установи, що не здатні протягом тривалого часу виконувати мінімальні регуляторні вимоги, послаблюють стійкість фінансового сектору. [3]

До фінансової компанії за порушення вимог законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг Національним банком України застосовуються відповідні заходи впливу. Наприклад, таке рішення Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг ухвалив 11 листопада 2024 року. Національний банк України виявив факти порушення вимог законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг з боку ТОВ «СЕНС КРЕДИТ», яке:

- не дотримувалося встановлених статтею 12 Закону України «Про споживче кредитування» вимог до договору про споживчий кредит щодо необхідності зазначення в договорі розрахунку денної процентної ставки;

- порушувало вимоги статті 19 Закону України «Про споживче кредитування» щодо черговості погашення вимог за договором про споживчий кредит у разі недостатності суми здійсненого платежу для виконання зобов'язання за договором про споживчий кредит у повному обсязі.

Національний банк застосував до цієї фінансової компанії такі заходи впливу:

- накладення штрафу за недотримання встановлених законодавством вимог до договору про споживчий кредит у максимальному розмірі 170 000 грн;

- письмове застереження, в якому зобов'язав ТОВ «СЕНС КРЕДИТ» негайно вжити заходів для усунення порушення законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг – привести свою діяльність у відповідність до вимог статті 19 Закону України «Про споживче кредитування» та забезпечити недопущення таких порушень у подальшій діяльності. [4]

Література:

1. Бригінець О., Василюк Д. Пруденційне регулювання банківської діяльності в Європейському Союзі. *Адміністративне право і процес*. 2024. № 1. С. 28–39. DOI : <https://doi.org/10.17721/2227-796X.2024.1.02>.

2. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV, із змін. та доп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14/card2#Card>.

3. Стратегія макропруденційної політики : рішення Правління НБУ від 24.12.2024 р. № 444-рш. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_MaP.pdf?v=11.

4. До фінансової компанії застосовано заходи впливу за порушення вимог законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг. Національний банк України. 11.11.2024 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/do-finansovoyi-kompaniyi-zastosovano-zahodi-vplivu-za-porushennya-vimog-zakonodavstva-pro-zahist-prav-spojivachiv-finansovih-poslug>.

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ЄС У СФЕРІ БОРТЬБИ З ШАХРАЙСТВОМ ЯК КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ ЄС

Плотнікова М. В.

*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри міжнародного,
європейського права та порівняльного правознавства
ННІ права СумДУ*

Євроінтеграційний курс України обумовив поглиблення співробітництва між Україною та ЄС, що надало можливість Україні брати

участь у багатьох програмах ЄС та безпосередньо одержувати значні фінансові ресурси. Фінансова допомога ЄС спрямована на підтримку економічного розвитку, реформ та європейської інтеграції України. Це стосується як одержання макрофінансової допомоги, секторальної підтримки, яка передбачає фінансування конкретних програм та проектів у різних сферах, зокрема енергетиці, освіті, охороні здоров'я тощо, а також технічної допомоги, що включає надання експертів та ресурсів для підтримки реформ.

Ефективне використання фінансової допомоги ЄС важливо як для реформування державного управління в Україні, так і для продовження співпраці з ЄС. Важливим аспектом співпраці є організація належного контролю за використанням ресурсів ЄС, боротьба з шахрайством та корупцією.

Окрім постійних спроб створення системи незалежних антикорупційних органів та залученості громадянського суспільства до контролю за використанням бюджетних коштів, для контролю фінансових інтересів ЄС потрібно забезпечити належну співпрацю органів контролю України та ЄС, обмін інформацією та досвідом, проведення спільних розслідувань.

Правовою основою співпраці України та ЄС є Угода про асоціацію [1]. Угода створила умови для поглибленого співробітництва між Україною та ЄС у різних сферах, включаючи політичний діалог, економічне співробітництво, секторальну інтеграцію та співпрацю у сфері безпеки та оборони, а також фінансове співробітництво. Ця угода сприяє запобіганню та боротьбі з шахрайством та будь-якою іншою незаконною діяльністю, що впливає на фінансові інтереси ЄС.

Згідно з статтею 459 Угоди про асоціацію і Україна, і ЄС зобов'язуються здійснювати співробітництво у сфері захисту фінансових інтересів України та ЄС, вживати ефективні заходи з метою попередження та боротьби із шахрайством, корупцією та іншою нелегальною діяльністю. У статті визначені й напрямки такого співробітництва – це взаємна адміністративна допомога та спільна правова підтримка.

Відповідно до Додатку XLIII до розділу VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством» [2] визначені такі поняття «порушення», «шахрайство», «активна корупція» та «пасивна корупція», а також «конфлікт інтересів». Зазначені дії повинні завдавати шкоди фінансовим інтересам ЄС, а щоб попередити це Сторони уповноважили спеціальний орган Європейської

Комісії здійснювати адміністративні розслідування по боротьбі з шахрайством, корупцією та іншою протиправною діяльністю, що завдає шкоди фінансовим інтересам ЄС. Таким спеціалізованим органом є «Європейське бюро з боротьби з шахрайством» (European Anti-fraud Office, OLAF).

Згідно із статтею 1 цього Додатку XLIII компетентні органи України та ЄС обмінюються інформацією на регулярній основі та проводять консультації на запит однієї зі Сторін. Європейське бюро з боротьби з шахрайством може погоджувати з українськими колегами дії щодо подальшого співробітництва у сфері протидії шахрайству, включаючи проведення спільних з органами влади України оперативних заходів у рамках окремих розслідувань. На основі статті 2 органи влади України та органи ЄС регулярно перевіряють, чи заходи, які фінансуються з коштів ЄС, реалізуються належним чином. Згідно із статтею 3 Україна та ЄС забезпечують розслідування та судовий розгляд справ про підозри або реальні випадки шахрайства, корупції чи будь-яких інших порушень, включаючи конфлікт інтересів, згідно з національними процедурами контролю та відповідними процедурами в ЄС. У разі одержання інформації про порушення українські органи зобов'язані повідомити Європейську Комісію про це (стаття 4).

Також у Додатку XLIII до Угоди про асоціацію передбачена можливість здійснення контрольних заходів органами ЄС, які відповідають за додержання фінансових інтересів ЄС. Так, згідно з статтею 5 аудиторів Європейського суду аудиторів та інспектори Європейської Комісії уповноважуються проводити документарні перевірки чи перевірки на місцях і аудит у приміщеннях будь-якої фізичної чи юридичної особи, що управляє або бере участь у використанні коштів ЄС, та її субпідрядників в Україні. А відповідно до статті 6 повноваження щодо здійснення перевірок та інспекцій на місцях з метою захисту фінансових інтересів ЄС від шахрайства та інших порушень на території України одержало Європейське бюро з боротьби з шахрайством.

20 серпня Верховна Рада України ухвалила проект Закону про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України в програмі Союзу щодо боротьби із шахрайством. Україна стає першою країною, яка, не будучи членом ЄС, офіційно оформила свою участь у програмі [3].

Відповідно до статті 2 Додатку II Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, про участь України в програмі Союзу щодо боротьби із шахрайством [4] визначено засади боротьби з порушеннями, шахрайством та іншими кримінальними правопорушеннями, які впливають на фінансові інтереси Європейського Союзу. Зокрема передбачено, що Європейська Комісія та OLAF мають право проводити розслідування, включаючи виїзні перевірки, у будь-яких організаціях чи у фізичних осіб в Україні, які отримують фінансування від ЄС, або залучені до використання коштів ЄС. При цьому представники ЄС мають право доступу до всієї необхідної інформації та документації, а у разі виявлення порушень, Європейська Комісія може накладати адміністративні заходи та санкції.

Підсумовуючи слід зазначити, що з метою контролю фінансових інтересів ЄС між Україною як одержувачкою фінансової допомоги у межах різних програм ЄС здійснюється співпраця, спрямована на боротьбу з шахрайством з боку безпосередніх одержувачів цієї допомоги. Співпраця полягає у здійсненні обміну досвідом та інформацією, а також наданням прямих повноважень представникам Європейської комісії, Європейського суду аудиторів та Європейського бюро з боротьби з шахрайством (OLAF) проводити контрольні заходи (включаючи виїзні перевірки) та одержувати відповідну інформацію від українських органів контролю.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text/.

2. Додаток XLIII до розділу VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/26/f431629n35.doc>.

3. Ратифіковано Угоду про участь України у програмі ЄС по боротьбі із шахрайством (EUAF).
URL: https://biz.ligazakon.net/news/230025_ratifikovano-ugodu-pro-uchast-ukrani-u-program-s-po-borotb-z-shakhraystvom-euaf.

4. Угода між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, про участь України в програмі Союзу щодо

КОНЦЕНТРАЦІЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ РЕЖИМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ: НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ

Прозоров Юрій Володимирович

*науковий співробітник, ДУ «Інститут економіки та прогнозування Національної Академії наук України»,
заступник Голови Держфінпослуг України (2006-2010)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4749-432X>*

Незважаючи на актуальність проблеми оцінки впливу інтегрованості регулювання фінансового ринку на ефективність пенсійного забезпечення, у світовій науковій літературі та профільних дослідженнях досі відсутній єдиний підхід до визначення типології регулювання і нагляду. Основним трендом трансформації режимів регулювання є підвищення надійності функціонування пенсійних систем та захисту майбутніх пенсіонерів. Необхідним є проведення аналізу взаємозв'язку типів пенсійного нагляду та держрегулювання на ефективність та стійкість системи задля вироблення законодавчих та нормотворчих пропозицій щодо інституційних меж подальшої концентрації державного регулювання фінансового ринку, зокрема, недержавного пенсійного забезпечення.

Дослідники, які займаються проблемами концентрації інститутів державного регулювання фінансового сектору це, насамперед, P. Antolin, A. Demircuc-Kunt, R.W. Ferguson, A. Fleming, D. Llewelin, S. Lumpkin, D. Madero та інші. Серед вітчизняних науковців ці питання висвітлені у роботах І.Бритченка, Т.Бурлай, Ю.Вітки, С.Глуценко, М.Купріна, Д.Леонова, О.Ткача, Г.Третьякової тощо.

Недостатньо теоретично опрацьованим та практично вирішеним є питання наскільки інтеграція та концентрація інститутів регулювання сектору фінансових послуг вирішує ці імпліцитні та експліцитні конфлікти і чи можна визначити інституційні межі концентрації державних наглядових та регулятивних органів як для фінансового та банківського сектору в цілому, так і для НПФ зокрема?

Три широкі моделі регуляторної та наглядової структури, як було вказано у доповіді Міжнародної організації пенсійного нагляду IOPS [1, с.96], здаються наразі у міжнародній науковій та регуляторній спільноті чітко визначеними :

1) спеціалізована галузева модель, в якій існують окремі регуляторні та наглядові установи для банків, страхування та цінних паперів;

2) повністю інтегрована модель, коли всі функції регулювання та нагляду були об'єднані в єдине агентство;

3) проміжна модель, в якій банківські та деякі інші фінансові послуги регулюються та контролюються одним агентством, але деякі спеціалізовані регулятори та наглядові органи все ще існують.

Так, формальні інститути нагляду за діяльністю НПФ в Україні були закріплені статтею 3 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» (№ 1057-IV) [2], де зазначено, що законодавство про недержавне пенсійне забезпечення складається з цього Закону, законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, інших законів України та нормативно-правових актів.

Відповідно до законодавства, що діяло до проведення СПЛІТУ (розділення функцій Нацфінпослуг між НБУ та НКЦПФР [3]), державне регулювання діяльності НПФ здійснювалося різними державними органами. Таким чином, історично в Україні склалася негативна інституційна пастка «розпорошення нагляду», коли державне регулювання та нагляд за діяльністю пенсійних фондів здійснювала Держ/Нацфінпослуг, а державне регулювання та нагляд за діяльністю інститутів, що управляють активами НПФ та зберігачів, здійснювала НКЦПФР. Таке розпорошення функцій з державного регулювання призвело до неефективності нагляду загалом за системою пенсійних фондів добровільного третього рівня.

Проаналізований нами міжнародний досвід OECD [4] свідчить, що делегування нагляду за пенсійним ринком до Регуляторів фондів ринків майже не зустрічається.

Виділимо три найпоширеніші моделі пенсійного нагляду у світі:

1) секторальна модель найнижчого 1-го рівня концентрації за методологією Світового банку [5]: окремий спеціалізований пенсійний регулятор – у Європі Швеція, Великобританія та Швейцарія;

2) інтегрована модель мегарегулятор FSA поза Центробанком: 4 рівень за методологією, що запропонована нами [6]) – більшість країн ЄС;

3) суперінтегрована модель Центробанк як мегарегулятор (має найвищий – 5-й рівень концентрації за нашою методологією) – нові країни-члени ЄС.

Також зустрічається частково інтегрований режим 2 - поєднання регулювання 2 секторів – страхового та пенсійного, зокрема, у Португалії, Марокко, Іспанії, Замбії та Зімбабве. Зобов'язання як страхувальників життя, так і багатьох пенсійних фондів мають тривалий горизонт і часто здійснюються за допомогою продуктів, що використовують взаємні фонди як інструменти інвестування. Приклад таких механізмів пенсійного забезпечення: "unit linked" поліси зі страхування життя та багато видів персональних пенсійних продуктів, такі як плани 401 (k), що успішно імplementовані в США. За межами ЄС є декілька країн, нагляд за ринком пенсійних накопичень делеговано регулятору інших секторів фінансового ринку, але не цінних паперів: Гондурас і Китай (об'єднаний банківський та страховий регулятор), Мозамбік (чисто страховий регулятор).

Серед пенсійних регуляторів у світі нами виявлено лише 2 країни, де цим надважливим для добробуту сектором займаються Комісії, що наглядають за ринками цінних паперів – це Республіка Мальдівські острови та Україна.

Але як відмічає М.Купрін моделі гарантій НПФ, «базовані на застосуванні фінансових інструментів, є майже безсилими перед "ідеальним штормом", що може бути спричинений фінансовими кризами» [7, с.141]. Системна криза може тимчасово вплинути на пенсійні фонди через зменшення вартості їхніх активів. Таке відбувалося в Україні двічі – у 2009 та у «банкопад» 2015-17рр. – коли кошти недержавних пенсійних фондів (що були під наглядом Держ-Нацфінпослуг) були розміщені КУА (які перебували під наглядом іншого регулятора - Д/НКЦПФР) на депозити у збанкрутілих комерційних банків, належний та «ефективний» нагляд за якими повинен був забезпечити третій регулятор – Національний банк України.

Потенційний вплив довгострокових пенсійних активів на фінансовий ринок та економічну стабільність держави у повоєнний час та зростання ВВП робить накопичувальну пенсійну систему критично важливим драйвером економіки за умови, що заощадження будуть на стабільному та достатньому рівні, а пенсійні активи інвестуються надійно та розумно згідно з кращими практиками OECD.

Тому досить логічним є питання чи доцільно Україні, проводячи роботу з імплементації Європейського законодавства, надовго потрапляти в такий глухий кут концентрації пенсійного регулювання у непритаманному країнам ЄС наглядовому органі, що несе суттєві ризики неналежного нагляду за коштами майбутніх пенсіонерів при запровадженні другого обов'язкового рівня накопичуваного пенсійного забезпечення у 2025-26 роках.

Висновки. У зв'язку з цим пропонуємо зконцентрувати інституційні функції з державного регулювання системи накопичувального пенсійного забезпечення, передавши їх від НЦКПФР до Національного банку України, шляхом підготовки відповідних законодавчих змін з врахуванням інтересів соціально-незахищених верств населення та основних стейкхолдерів пенсійної реформи, домогосподарств, профспілок та роботодавців. Запровадження запропонованих нами інституційних змін створить правове підґрунтя для остаточного виходу України з інституційної пастки «розпорошення» функцій національних регуляторів в частині недержавного пенсійного забезпечення задля їх концентрації у Нацбанку України як державній інституції, що згідно поточного законодавства здійснює захист прав споживачів фінансових послуг.

Література:

1. David Madero, Stephen Lumpkin (2008). IOPS. A Review Of The Pros And Cons Of Integrating Pension Supervision With That Of Other Financial Activities And Services. OECD/IOPS Global Private Pensions Conference: Proceedings. P. 87–104.

2. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>.

4. OECD (2023), Annual Survey of Investment Regulation of Pension Providers, URL: <https://www.oecd.org/pensions/annualsurveyofinvestmentregulationofpensionfunds.htm>.

5. Global Financial Development Report 2013: rethinking the role of the state in finance). Global financial development report, D.C.: World Bank Group – 80 p.

6. Прозоров Ю. В. (2020). Досвід інституційної трансформації регуляторних структур недержавного пенсійного забезпечення:

уроки для України / СТЕНОГРАМА Круглого столу Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів на тему: «Належне та ефективне державне регулювання трьох колон пенсійного забезпечення громадян України 2020» 22.01.2020 року/

URL: https://komspip.rada.gov.ua/news/diyal_kom/stenogr/74741.html.

7. Купрін М.Ю. (2023). Системи гарантування в накопичувальному пенсійному забезпеченні та перспективи їх імплементації в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023, № 74, с. 135-143. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-74-18> .

НАГЛЯД ТА КОНТРОЛЬ ЗА НЕБАНКІВСЬКИМИ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Резуєв Євген Володимирович

аспірант 3 курсу

Донецького державного університету внутрішніх справ

Сучасний стан на світовому фінансовому ринку вказує на необхідність перегляду механізмів регулювання та посилення координації між національними регуляторами. Останні тенденції вказують на зростання впливу транснаціональних регуляторів на розвиток глобального фінансового ринку, активізацію багатьох міжнародних форумів та організацій, збільшення числа їх учасників тощо.

Глобалізація стає неминучим явищем для всіх сфер життя розвинутих держав, і звісно це не може оминати Україну. Інтеграція фінансового сектору, визначає значущі тенденції, а уніфікація регуляторних підходів, стає необхідною у зв'язку з міжнародною взаємодією та безпосередньо впливає на розвиток небанківських фінансових установ. Укріплення міжнародних стандартів у наданні та споживанні фінансових послуг є важливим аспектом, що має великий вплив на формування та реалізацію стратегій управління активами. Натомість, важливо визначити можливості та шляхи ефективної імплементації міжнародного досвіду у вітчизняну систему з

метою оптимізації стратегій та підвищення конкурентоспроможності національних небанківських фінансових установ на міжнародному ринку [4, с.64].

Таким чином пропонуємо розглянути систему регулювання небанківських фінансових установ у зарубіжній державі.

Передусім слід зауважити, що світова практика розподілу повноважень у сфері державного регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг вказує на те, що у іноземній практиці відсутні єдині підходи щодо його здійснення. Це пов'язано із особливостями функціонування національної фінансової системи кожної з країн, рівнем економічного розвитку, регулювання економіки та іншими чинниками. Різні класифікації існуючих у країнах способів організації державного регулювання і нагляду за діяльністю фінансових посередників можна узагальнити наступними трьома моделями:

- секторальна модель, яка полягає в існуванні у країнах певних органів, що здійснюють нагляд за діяльністю окремих секторів: банківського, страхового ринку, ринку цінних паперів тощо (Греція, Іспанія, Італія, Люксембург, Кіпр, Литва, Португалія, Словенія, Франція);

- модель розподілу повноважень щодо нагляду за ринком та щодо пруденційного нагляду, або функціонально орієнтована модель Twin Peaks (Велика Британія, Нідерланди);

- модель концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі (Німеччина, Данія, Латвія, Кіпр, Фінляндія, Швеція, Швейцарія, Польща, Естонія, Бельгія, Румунія, Болгарія, Австрія тощо) [3, с.293].

Пропонуємо розглянути конкретні приклади способів регулювання у іноземних державах, які, на нашу думку, найбільш успішні.

Слід звернути увагу на зрілу та дієву систему державного фінансового контролю, яка сформована у США. Система нагляду в Сполучених Штатах має доволі складну структуру, адже до спеціальних органів фінансового контролю можна віднести цілу низку установ: Міністерство фінансів (Казначейство), Головну контрольну службу, Адміністративно-бюджетне управління при Президентові, Бюджетну службу Конгресу, Службу генеральних інспекторів, головних працівників із фінансових питань. Небанківські фінансові інститути у США мають можливість мати статус федеральних (загальнонаціональних) організацій та організацій штатів.

Натомість нагляд за їх діяльністю здійснюють Федеральна резервна система та Федеральна корпорація страхування депозитів. Також безпосереднє регулювання діяльності федеральних кредитних спілок у країні здійснює спеціально утворений урядовий орган – Національна адміністрація кредитних спілок. Вона стежить за дотриманням кредитними спілками Федерального Закону про кредитні спілки, Закону про справедливу депозитну діяльність, Закону справедливого кредитування та інших законодавчих актів, які регулюють їх діяльність [5, с. 50].

Вважаємо за потрібне зробити ремарку щодо повноважень центрального банку, адже у жодній європейській країні банк не наділено такими широкими повноваженнями, як у Франції та Україні.

Досліджуючи систему нагляду у Франції, ми виявили, що діяльність кредитних спілок у Франції також підпадає під регулювання Банку Франції. До того ж, створено два консультативні органи: Національну раду з кредитної безпеки (Conseil national du credit et du titre), підпорядковану Уряду та Банку Франції, який вивчає нестабільні умови роботи банківської і фінансової системи, та Консультативний комітет (Le Comite consultatif du CNCT), що досліджує відносини між кредитними установами та їхніми клієнтами. Національний Банк Франції здійснює постійний моніторинг фінансового добробуту та ризиків вітчизняних кредитних установ і, відштовхуючись від цього, будує свою наглядову діяльність [5, с. 51].

Також ми звернули увагу на Австралію, яка має власні особливості у сфері небанківських фінансових установ. Адміністрація пруденційного регулювання Австралії здійснює посилений нагляд за недержавним пенсійним фондом перші 2 роки його існування. За це час Адміністрація перевіряє, чи виконуються ліцензійні умови, чи відповідає фінансова політика установи змінним ринковим умовам. Також впродовж «випробувального терміну» регулюючий орган Австралії надає рекомендації з поліпшення структури ризиків та їх управління, проводить роз'яснювальну роботу щодо аналізу діяльності фонду. Адміністрація пруденційного регулювання здійснює безперервний моніторинг та щоквартальну оцінку ризиків, систематичне листування з регулюючим органом фонду [2, с. 59].

Отже, можемо зробити висновок, що нагляд та контроль у сфері небанківських фінансових установ є невід'ємною частиною державного механізму будь-якої розвиненої держави. Існує безліч способів здійснення регулювання у цій сфері, які можна охарактеризувати трьома моделями: секторальна, модель розподілу

повноважень щодо нагляду за ринком та щодо пруденційного нагляду та модель концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі. Натомість під час реформування та оновлення законодавства України у фінансовій сфері слід вдумливо застосувати зарубіжні практики, зважаючи на сучасний стан вітчизняної системи регулювання. Лише за таких обставин слід очікувати успішних результатів та ефективної роботи відповідних наглядових органів.

Література:

1. Буга Г. С. Зарубіжний досвід організації фінансового контролю в системі небанківських фінансових установ. *Право і суспільство*. 2021. №6. С.195-201.

2. Недержавне пенсійне забезпечення та фінансовий ринок: світовий досвід і Україна : збірник нормативно-правових актів та інформаційно-аналітичних матеріалів. Київ : УАФРУ, 2015. 250 с.

3. Перехрест Л. М., Черкашина К. Ф. Державне регулювання та нагляд за діяльністю фінансових посередників в Україні: проблеми формування та напрями трансформації. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*, 2018, № 2. С. 289-303.

4. Рудой В. М. Посилення нагляду за небанківськими фінансовими установами в Україні. *Матеріали науково-практичного круглого столу: «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри»* (м. Суми, 26 січня 2024 р.). С. 64-68.

5. Хомутенко А. В. Система фінансового контролю за діяльністю небанківських неприбуткових фінансових установ України : монографія. Одеса: Друк, 2009. 188 с.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК ЗАГАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ГОСПОДАРЮВАННЯ

Руденко Л.Д.

канд. юрид. наук, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права СумДУ

Однією з необхідних умов розвитку ринку фінансових послуг є наявність конкуренції та довіри споживачів до фінансових інституцій. Держава зобов'язана забезпечувати захист споживачів фінансових послуг як більш слабкої сторони, узгоджувати приватні та публічні інтереси у сфері кредитування.

У сфері права «принципи» є загальноновизнаним поняттям. Ним визначають провідну ідею, керівні засади правового регулювання тих чи інших відносин. Щодо принципів господарювання, то вони відображають сутність і характер правового регулювання саме цього виду відносин. Принципи мають чималий регулюючий потенціал. У багатьох випадках вони стають незамінним засобом тлумачення змісту норм права при їх практичному застосуванні [1].

Законодавцем проголошено, що кожний суб'єкт, що здійснює господарську діяльність повинен додержуватись прав кінцевих споживачів, дбати про якість вироблюваної продукції, виконуваних робіт та послуг, а держава забезпечуватиме споживачам захист їх прав та інтересів.

Захист прав кінцевих споживачів, особливо у сфері фінансових послуг, - це одне з провідних завдань соціально орієнтованої держави з ринковою економікою. Захист прав споживачів фінансових послуг має під собою дві основи, забезпечуючи, по-перше, більш ефективне функціонування фінансового ринку, а по-друге, компенсацію дисбалансу між споживачами та фінансовими установами.

Необхідність в особливій правовій охороні споживача обумовлена складністю фінансових інструментів, ризиками нав'язування неякісних послуг. Тому захист прав споживачів є необхідною умовою нормального функціонування фінансового сектору. Збалансоване поєднання правил конкуренції та захисту споживачів забезпечує нормальне функціонування ринку.

Не можна не погодитись з думкою Р. Ханик-Посполітак, що якби, з якихось причин, був відсутній правовий захист для компенсації нерівності ринкової позиції споживачів та продавців, ринок

був би неспроможний задовольнити побажання споживачів і міг би, навіть, поринути у стан повного хаосу. В цьому сенсі захист прав споживачів має спільні риси з антитрастовим законодавством в частині структуризації ринку для захисту цілісності самого вільного ринку [2, с.127].

Захист прав споживачів закріплено як основу конституційного правового господарського порядку в Україні у ч.2 ст.5 Господарського кодексу України (надалі – ГК України) та як загальний принцип господарювання – у ст.6 ГК України [3]. Слід зазначити, що Законом України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» ГК України скасовано [4]. Закон передано на підпис президенту України.

Проте, окрім ГК України, досліджуваний принцип розвинений у спеціальному законодавстві. Зокрема, у Законі України «Про захист прав споживачів» сформульовано не тільки питання регулювання відносин в сфері реалізації споживачам товарів, надання послуг, виконання робіт (ст.ст. 1-21), але й види відповідальності за допущені порушення, а також способи і форми захисту споживачів (ст.ст. 22-28) [5].

Законом України «Про споживче кредитування» передбачено наступні охоронні механізми захисту позичальників як більш слабкої сторони: затвердження НБУ методики розрахунку загальної вартості кредиту для споживача, реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит; вимоги до інформації, яка надається споживачу до укладення договору про споживчий кредит; перелік інформації, яка надається позичальнику протягом строку дії договору про споживчий кредит; право споживача на відмову від договору про споживчий кредит, дострокове повернення кредиту; обмеження щодо розміру пені та штрафних санкцій за договором; вимоги щодо взаємодії з споживачами та іншими особами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимоги щодо етичної поведінки) [6].

Принцип захисту прав споживачів закладено Хартією захисту споживачів, схваленою Резолюцією Консультативної Асамблеї Ради Європи від 17 травня 1973 р. № 543, Директивами 2005/28/ЄС про недобросовісну комерційну практику у відносинах між підприємцями та Споживачами на Внутрішньому ринку ЄС («Директива про недобросовісну комерційну практику»), 2006/123/ЄС про послуги

на внутрішньому ринку, 93/13/ЄЕС про несправедливі умови у договорах зі споживачами у редакції 2011 року. Хартією захисту споживачів передбачено заборону прямого чи опосередкованого обману споживачів, у тому числі у фінансовій галузі [7].

В резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 39/248 від 9 квітня 1985 року «Керівні принципи для захисту інтересів споживачів» зазначено: право на безпеку товарів; право на інформацію; право на вибір товарів; право на вираження своїх інтересів; право на задоволення основних потреб; право на відшкодування збитків; право на споживчу освіту; право на здорове навколишнє середовище [8].

Як зазначено у п.1 цієї Резолюції ООН, беручи до уваги інтереси і потреби споживачів у всіх країнах, особливо в країнах, що розвиваються; визнаючи, що споживачі часто знаходяться в нерівному положенні з точки зору економічних умов, рівня освіти і купівельної здібності; і враховуючи, що споживачі повинні мати право на доступ до безпечних товарів, а також важливість сприяння справедливому, рівноправному і стійкому економічному і соціальному розвитку, прийняла керівні принципи захисту інтересів споживачів. При цьому їх метою є, зокрема: сприяння країнам у встановленні або подальшому забезпеченні належного захисту свого населення як споживачів; сприяння створенню структур виробництва і розподілу, здатних задовольняти потреби і запити споживачів; заохочення високого рівня етичних норм поведінки тих, хто пов'язаний з виробництвом і розподілом товарів і послуг для споживачів; сприяння країнам у боротьбі з шкідливою діловою практикою всіх підприємств на національному і міжнародному рівнях, яка негативно позначається на споживачах; сприяння створенню незалежних груп споживачів; розширення міжнародної співпраці в сфері захисту інтересів споживачів; заохочення до створення ринкових умов, які надають споживачам більший вибір за більш низькою ціною [8].

У свою чергу, держави повинні розробляти, зміцнювати або продовжувати проведення активної політики захисту прав споживачів, керуючись принципами задоволення наступних законних потреб: захисту споживачів від шкоди їх здоров'ю і безпеці; сприянню економічним інтересам споживачів і захисту цих інтересів; доступу споживачів до відповідної інформації, необхідної для компетентного вибору згідно з індивідуальними запитами і потребами; освіти споживачів; наявності ефективних процедур розгляду скарг споживачів.

вачів; свободи утворення груп та організацій споживачів із наданням їм можливостей висловлювання власної точки зору у процесі прийняття рішень, що зачіпають їх інтереси.

Особливе значення для захисту прав споживачів фінансових послуг мають і правила поведінки, що визначені діловою практикою в тій чи іншій сфері громадських відносин. Представляється доцільною розробка саморегульованими організаціями Кодексів професійної етики за певними напрямками фінансових послуг. В низці споживчих кредитних договорів є можливість застосування звичаїв ділового обороту, кодексів професійної етики. Фактично, такі акти є одним із джерел правового регулювання.

Ключовими положеннями кодексів етики та стандартів професійної поведінки є: доброчесність – відповідність дій словам, дотримання обіцянок, заборона на нечесність, обман, шахрайство; незалежність та об'єктивність – обмеження на отримання подарунків та побічних винагород, розкриття конфлікту інтересів; конфіденційність – явно зазначені випадки, коли конфіденційна інформація може бути розкрита; відношення до клієнтів – пріоритет інтересів клієнта, справедливе ставлення до всіх клієнтів, відповідність потребам клієнта, належна турбота та обачність, повна, чесна та своєчасна комунікація; належний рівень фахової компетенції, її розвиток та підвищення; старанність під час виконання професійних обов'язків, належне обґрунтування всіх рекомендацій та дій; дотримання всіх чинних законів, регуляторних актів, етичних кодексів, співробітництво у розслідуванні порушень; турбота про репутацію професії, тощо [9].

Таким чином, ділова практика, правила етичної поведінки фінансових, мікрофінансових організацій можуть виступити додатковим джерелом захисту прав споживачів фінансових послуг.

Світовий досвід вказує, що у відносинах з економічно потужними виробниками товарів і послуг, а також підприємствами, організаціями торгівлі та послуг, недостатньо правових заходів захисту лише окремого споживача, головне – охороняти інтереси усіх учасників споживчого ринку. Економічна нерівновага сторін може бути пом'якшена чи взагалі усунута системою спеціальних заходів юридичного характеру, яка забезпечила б права і законні інтереси споживачів.

Тобто, такий принцип господарювання, як захист прав споживачів фінансових послуг, повинен забезпечувати розвиток фінан-

сового ринку та задовольняти потреби кінцевих споживачів, сприяти боротьбі зі шкідливою діловою практикою у сфері фінансових послуг. У разі дотримання цього принципу більшістю фінансових установ та компаній забезпечується довіра споживачів до фінансового сектору та його сталий розвиток. Доцільно розглядати зазначений принцип як складову правового господарського порядку. Необхідність такої конкретизації обумовлена ст. 415 Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС: сторони Угоди співробітничать з метою забезпечення високого рівня захисту прав споживачів та досягнення сумісності між їхніми системами захисту прав споживачів [10]. Тобто Україна взяла на себе зобов'язання з впровадження у національне законодавство стандартів ЄС у сфері захисту прав споживачів. Оскільки на наднаціональному рівні ЄС захист прав споживачів фінансових послуг виокремлено в самостійний напрям стратегічної політики та визначено низку обов'язкових заходів захисту таких прав на рівні вторинних актів ЄС (регламентів та директив), представляється доцільним впровадити захист прав споживачів фінансових послуг як загальний принцип господарювання.

Література:

1. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України : за ред. В.К. Мамутова. К.: Юрінком Інтер, 2004. 688 с.
2. Ханік-Посполітак Р., Херрнфельд Х.Х. Захист прав споживачів. Український правовий часопис. 2004. №5 (10). С. 127-133.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
4. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 9 січня 2025 року № 4196-IX. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/ji05918g?an=1076&ed=2025_01_09.
5. Про захист прав споживачів: Закон України в редакції від 1 грудня 2005 року № 3161-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
6. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/T161734?an=606&scop=13144&fcop=13425>.

7. Хартія захисту споживачів, схвалена Резолюцією Консультативної Асамблеї Ради Європи від 17 травня 1973 р. № 543. URL: <http://www.zonazakona.ru44КБ>.

8. Керівні принципи для захисту інтересів споживачів : резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 39/248 від 9 квітня 1985 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_903#Text.

9. Хохлов В. Огляд кодексів етики у фінансово-інвестиційній галузі: аналіз особливостей та спільні риси. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2020/11/ethics_codes_overview-15oct2020.pdf.

10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА СТРАХОВИКА ЯК ЗАПОРУКА ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СТРАХУВАЛЬНИКІВ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ

Світличний Денис Сергійович

*здобувач ступеня доктор філософії
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Мамутова Національної академії наук України»*

Страховання є важливим видом господарської діяльності та важливим інститутом господарського, цивільного та адміністративного права. Завдяки страхуванню суб'єкти господарювання частину своєї відповідальності перед працівниками, контрагентами, державою та іншими учасниками відносин у сфері господарювання перекладають на страхові компанії (страховиків) [1, с. 221]. Страховики становлять певну частину суб'єктів фінансової системи країни. Важливе значення має страхування ризиків, майна, відповідальності тощо у сфері транспорту як сфери підвищеної небезпеки для життя і здоров'я людини. Споживачами фінансових послуг страховиків є перевізники, пасажери, учасники дорожнього руху та перевезень різними видами транспорту. Споживачі повинні бути

впевнені у своїй захищеності і спроможності страховика виплатити їм страхове відшкодування після настання страхового випадку.

Для того, щоб страховики надавали ефективні послуги учасникам ринку перевезень вантажів і пасажирів, їх діяльність, майнова база, номенклатура послуг повинні відповідати визначеним державою вимогам. Держава не повинна залишатися осторонь від регулювання господарської діяльності страховиків у транспортній сфері. Історичний і зарубіжний досвід вказує на потребу міцного державного регулювання відносин як у транспортній сфері, так і в сфері страхування. Для недопущення на страховий ринок несумлінних страховиків діє система заходів легітимації.

Як вірно вказує О.В. Гарагонич, поняття «легітимація» етимологічно пов'язане з латинськими словами *Lex, Legis* – закон, юридична норма, правило, принцип, порядок, право управляти, влада. *Legitimus* – законний, правомірний, юридичний, слушний, обов'язковий, правильний, потрібний [2, с. 70]. А загалом легітимацію акціонерного товариства (АТ), форму якого найчастіше обирає страховик, вчений визначає як сукупність юридичних процедур, спрямованих на поетапне державне підтвердження законності входу АТ до сфери господарювання, набуття ним господарської правосуб'єктності, необхідної для здійснення господарської діяльності [2, с. 73]. Стосовно страховиків наведене повністю підтверджується, оскільки вони входять у правове поле України впродовж кількох етапів, починаючи із проведення попередніх загальних зборів, на яких приймається рішення про утворення ПАТ, ПрАТ або ТДВ, і закінчуючи отриманням ліцензії від НБУ.

Сьогодні систему легітимації суб'єкта господарювання складають процедури обрання дозволеної або не забороненої організаційно-правової форми, державної реєстрації, ліцензування, отримання спеціальних дозволів і проходження інших процедур, визначених загальним законодавством, а в його розвиток – спеціальними актами органів виконавчої влади держави та органів місцевого самоврядування.

Серед актів законодавства у сфері страхування основним є Закон України «Про страхування». У ньому серед іншого частиною першою статті 8 «Організаційно-правова форма страховика» визначено, що «страховики в Україні створюються у формі акціонерного товариства або товариства з додатковою відповідальністю (крім філій страховиків-нерезидентів)» [3]. Відповідно, їх діяльність

регулюється також законами України «Про акціонерні товариства» [4] і «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [5], хоча пріоритетними залишаються положення Закону України «Про страхування» та нормативні акти Регулятора, тобто НБУ. Раніше страховики могли створюватися у будь-якій формі господарського товариства крім ТОВ. Тепер, як видно, страховиків було обмежено у можливості вибору для діяльності організаційно-правової форми повного товариства і командитного товариства. З іншого боку, ці форми не є пріоритетними для вибору потенційними суб'єктами господарювання. Обрання організаційно-правової форми серед трьох дозволених законодавством (ПАТ, ПрАТ, ТДВ) форм легітимації страховика не є остаточним. Закон передбачає отримання ним ліцензії. Згідно із частиною третьою статті 3 «Діяльність на ринку страхування» таку діяльність можуть здійснювати виключно: страховики-резиденти та філії страховиків-нерезидентів, що отримали ліцензію відповідно до Закону України «Про страхування» [3].

Обмеження в обранні організаційно-правової форми вказує на певну зміну пріоритетів законодавця. Раніше пріоритетом була повна відповідальність страховика за результати своєї діяльності (вважаємо, що саме для цього було заборонено утворення страховика у формі ТОВ, адже цей вид господарських товариств не передбачає несення повної відповідальності перед контрагентом). Повне і командитне товариства передбачали максимально повну відповідальність страховика. Сьогодні ці організаційно-правові форми також недоступні страховику. Очевидно, що форма ТДВ залишена через вказівку конкретного розміру відповідальності страховика, а форми ПАТ і ПрАТ переважно є організаційно-правовими формами суб'єктів великого бізнесу. Тобто, обов'язковість виконання своїх зобов'язань страховиком і так визначена наявністю фондів (капіталів), сформованих шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів цих фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством. А держава зацікавлена у розвитку великого страхового бізнесу, спроможного страхувати ризики у великих проєктах, зокрема і в проєктах перевезень мільярдів тон продукції в міжконтинентальних морських перевезеннях. У цьому слід підтримати законодавця.

Обрання страховиком організаційно-правової форми ПАТ, ПрАТ чи ТДВ вимагатиме від нього налагодження ефективної роботи наглядової ради з урахуванням положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління» від 22 лютого 2024 року [6], які на думку В.С. Щербини не завжди враховують різницю між корпоративним управлінням товариствами, акціонером (учасником) яких є держава, та іншими господарськими товариствами (без участі держави). Вчений вказує, що «незважаючи на те, що частиною 4 статті 160 Закону України «Про акціонерні товариства» встановлено, що її положення за аналогією застосовуються до ТОВ та ТДВ, залишається відкритим питання про те, які саме положення, що регулюють порядок створення, склад та повноваження наглядової ради АТ застосовуються до ТОВ та ТДВ, оскільки до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління» жодних змін не було внесено» [7, с. 232]. Очевидно, що до названих законів буде внесено зміни і доповнення, які прямо стосуватимуться діяльності, а особливо організації управління і контролю такої діяльності страховиків.

Мабуть у розвиток великого бізнесу у сфері страхування у роботі українського дослідника дістали подальшого розвитку напрями впровадження зарубіжного досвіду щодо встановлення нормативних обмежень відносно організаційно-правових форм страховиків та обґрунтовано на цій підставі з урахуванням потреб національної економіки необхідність закріплення єдиної організаційно-правової форми страховика – ПАТ [8, с. 5]. У багатьох інших країнах страховиками є суб'єкти великого бізнесу, утворені лише у формі ПАТ. І хоча потребу у створенні конкуренції іноземним страховикам слід підтримати, також треба залишити потенційним українським страховикам хоча б невелику можливість вибору. Тому не треба забороняти страховикам обирати організаційно-правові форми ПрАТ і ТДВ. Також треба нагадати, що найбільш вразливою з точки зору успішної реалізації шахраями «рейдерських» нападів формою суб'єкта господарювання є форма ПАТ [9; 10]. Окремі мінуси у діяльності державних АТ наводить О.М. Вінник, яка вказує, що правовий режим майна у них менш жорсткий, ніж у державних унітарних підприємств, правові титули майна яких (право господарського ві-

дання та право оперативного управління) та унітарна форма державних і комунальних підприємств покликані запобігти корупції, оскільки для них у главі 8 ГК України передбачені значні обмеження щодо використання закріпленого за ними майна [11, с. 266]. А отже, пріоритетність для законодавця форми АТ для страховиків крім позитивів у вигляді підвищення капіталізації, а відповідно і обсягів та розмірів страхування у сфері транспорту, має і недоліки у вигляді неубезпеченості від «рейдерів» та слабкому захисті від зловживань менеджментом (керівництвом) державних АТ - страховиків.

Висловлені міркування та попередження мають враховуватися страховиками під час обрання організаційно-правової форми, реєстрації й отримання ліцензії страховиком з метою надання послуг страхування учасникам перевезень та інших відносин у сфері транспорту. Обрання оптимальної організаційно-правової форми разом із ефективною сумлінною роботою забезпечить захист інтересів споживачів фінансових послуг страховиків у сфері транспорту і сприятиме укладання із ними договорів страхування у майбутньому.

Література:

1. Деревянко Б. В. Господарське право: особлива частина (правове регулювання господарських відносин в окремих галузях економіки): навчальний посібник; д-р юрид. наук, проф. Б.В. Деревянко; МВС України, Донецький державний університет внутрішніх справ. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 314 с.
2. Гарагонич О. В. Загальні й особливі умови легітимації акціонерних товариств. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 70–74.
3. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 12-13. Ст. 28.
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 18-19. Ст. 81.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління: Закон України від 22 лютого 2024 року № 3587-IX. Офіційний портал Верховної

Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3587-20#Text>.

7. Щербина В. С., Боднар Т. В. Наглядова рада акціонерного товариства: порядок створення, склад та повноваження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 230–233.

8. Зискінд І. О. Господарсько-правовий аспект регулювання та нагляду (контролю) у сфері страхування: досвід України та зарубіжних країн: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2011. 20 с.

9. Bogdan Derevyanko, Vitaliy M. Pashkov, Olha A. Turkot, Nadiia V. Zahrisheva and Olena S. Bisiuk (2020). Addressing the issue of corporate raiding in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 18(1), 171-180. doi:10.21511/ppm.18(1).2020.15.

10. Гарагонич О. В. Етапи рейдерського захоплення акціонерних товариств. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 3. С. 23–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2013_3_6.

11. Вінник О.М. Право цифрової економіки: монографія. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2021. 350 с.

ОПЕРАЦІЇ ІЗ КРИПТОВАЛЮТОЮ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Тубань О. В.

здобувач ступеня доктор філософії Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

У сучасному фінансовому світі нещодавно з'явився та вже впевнено закріпився як складова сучасної фінансової системи інноваційний продукт - криптовалюта або віртуальні гроші. Уряд і центральний банк нашої держави висловлюють прямо протилежні думки щодо застосування цих новацій. Дехто вважають віртуальні гроші, або криптовалюти, як злочин, а інші – як прогрес. Деякі пропонують ввести кримінальну відповідальність за розповсюдження та застосування віртуальних валют, а інші прогнозують розвиток та поширення.

Світ постійно змінюється і вимагає від його учасників адаптивності до цих змін. Особливо це стосується змін у сфері розрахунків

та платежів. Тому вивчення ринку криптовалют та його регулювання є актуальним завданням. Можна вважати криптовалюту як інструмент здійснення розрахунків і платежів. Без швидкої адаптації до цього інноваційного продукту існуючі інститути ризикують втратити фінансові потоки, що беззаперечно вплине на сучасну фінансову систему. Тим самим послабить розвиток економіки держави, отже відбудеться зниження добробуту населення.

Негативне ставлення центрального банку до нововведень на ринку криптовалют зазвичай пов'язане з відсутністю напрацювань щодо вивчення особливостей розвитку, закономірностей функціонування, можливостей та переваг криптовалют. Саме через це, вивчення доцільності та умов використання криптовалют набуває актуальності та привертає увагу не лише спільноти, а й учасників банківської системи, оскільки може не тільки сприяти її процвітання, але й призвести до її занепаду [1, с. 238].

Головним елементом ринку криптовалют є саме криптовалюта. На жаль, досі немає єдиного визначення поняттю «криптовалюта». Деякі науковці відносять криптовалюту до «віртуальної валюти» та називають інноваційною мережею платежів та новим видом грошей [2, с. 26], інші заперечують та називають «цифровим активом». Проте фактом є те, що криптовалюта має надійний захист від підробки, що забезпечується криптографічними методами, та може використовуватись не лише у якості міри вартості та засобу платежу, а й у якості засобу інвестування. Це підтверджується створенням та успішним функціонуванням бірж криптовалют, інвестиційних проектів та елементів інфраструктури, які пов'язують «новий віртуальний» світ зі світом реальним, поступово прибираючи межі та утворюючи єдину систему [1, с. 239]. Узагальнюючи існуючі підходи до визначення поняття криптовалют, слід зазначити, що криптовалютою є засіб розрахунків, який не має матеріальної форми, а існує у вигляді програмного коду, із застосуванням криптографічних методів захисту, випуск та облік якого частіше децентралізований та відомий учасникам розрахунків; а також системою платежів, яку утворюють одиниця розрахунку та операції з нею.

Наразі криптовалюта має всі функції грошей, проте грошима не є, що є тимчасовим ефектом. Проте чому досі криптовалюти не замінили сучасні фіатні державні валюти? Вся справа в тому, що курс державної валюти контролюється державою, а курс зовнішньої криптовалюти залежить лише від зовнішніх економічних факторів і

здебільшого курс є високоволатильним і часто пов'язаний із самим функціоналом криптовалюти, таким як швидкість розрахунку криптовалютою. Також, оскільки криптоактиви не підвладні інфляції через обмеженість випуску, то позитивної дії невеликої інфляції у вигляді стимулювання економіки теж не буде – люди не матимуть стимулу збільшення інвестиції, зменшуючи заощадження, оскільки курс криптовалюти згодом лише ростиме.

Чи має криптовалюта бути державною, значна частина активів якої зберігатиметься саме у держави для контролю за курсом та впливу на ринки? Однозначної відповіді на цю дилему немає, проте децентралізованість валюти забезпечує її незалежність від політики основного володаря активів, яким є держава для фіатних грошей наразі, тому, попри важкість переходу на таку модель взаємовідносин фінансової системи, криптовалютам краще бути децентралізованими.

Для України поширення криптовалют може мати комплексні позитивні наслідки у вигляді спрощення залучення інвестицій, розширення міжнародної торгівлі, розвитку інфраструктури ринку криптовалют та зменшення залежності від іноземних фінансових установ. У контексті цього перспективними подальшими напрямками дослідження мають стати удосконалення нормативних та інституційних засад використання криптовалюти в Україні, розроблення заходів нівелювання загроз та ризиків, які іманентні криптовалюті та ринку криптовалют, пошук нових організаційних форм взаємодії суб'єктів такого ринку [3, с. 84].

Оподаткування операцій з криптовалютою є теж актуальним та невирішеним питанням. З цього приводу є пропозиція легітимізувати операції із криптовалютою в Україні, зокрема операції із її видобутку, генерування або «майнінгу», які мають значну схожість із іншими видами господарської діяльності і в силу технічних особливостей можуть контролюватися державою [4, с. 173].

Поки що вважати віртуальні гроші повноцінними грошима не має повноцінних підстав, однак можна вважати що це цілком інноваційна платіжна система, яка покликана обслуговувати цифрову економіку [5, с. 739]. І оскільки світ зацікавлений у розвитку цифрової економіки, то операції із криптовалютою можна вважати перспективною складовою сучасної фінансової системи держави.

Література:

1. Сословський В.Г., Косовський І.О. Ринок криптовалют як системи. Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна, С. 236–246.
2. Карчева Г.Т. Віртуальні інноваційні валюти як валюти майбутнього. *Фінансовий простір*. 2015. С. 24–30.
3. Нечай О. Поняття, види та перспективи використання криптовалют в Україні. *Науковий журнал*. 2024. № 1. С. 79–87. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-11>.
4. Деревянко Б. В. Про порівняння господарської діяльності з видобутком криптовалюти («майнінгом») та здійсненням операцій із нею. *Право України*. 2018. № 5. С. 164–175.
5. Єлисеєва О.Є., Волошина О.В., Дідур С.В. Біткойн як елемент сучасної фінансової системи. *Економіка та суспільство*. 2018. № 18. С. 733–741.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНКІВСЬКИЙ РЕГУЛЯТОР: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Устинова І.П.

к.ю.н., доцент, професор кафедри конституційного і адміністративного права Юридичного факультету ДНП «Державний університет «Київський авіаційний інститут»»

В сучасних трансформаційних умовах існування державних систем, а значить і фінансових систем, важливою складовою є організація системи фінансового нагляду. Із процесами пов'язаними з євроінтеграцією України, важливо розуміти зміст входу української системи фінансового нагляду до європейської системи, а значить необхідний чинний досвід, для подальших процесів змін та трансформацій у законодавстві України та організації управлінських процесів в фінансовій системі.

Європейська система банківського представлена Європейським банківським регулятором (ЕВА, European Banking Authority). Базовими напрямками діяльності є розробка нормативів для банківської діяльності (наприклад, вимоги до капіталу), координація стрес-тестів банків. Протягом останніх років НБУ проводить системну дія-

льність в сфері удосконалення нормативів для банківської діяльності. Так, відповідно до Методології, що викладена в рекомендаціях ЕВА, працює Положення про порядок визначення системно важливих банків. Такі банки визначають щороку, дані публікуються 1 січня.

В порівнянні з українськими вимогами, можна стверджувати, що за останні роки Україна врахувала досвід, і бачимо, що Нормативи банківської діяльності України в багатьох аспектах наближаються до європейських завдяки зобов'язанням, взятим у межах Угоди про асоціацію з ЄС, та реформам банківського сектору. Однак є певні відмінності, обумовлені етапом розвитку фінансової системи та національними особливостями.

Можна виділити наступні складові в регулюванні. По-перше: базові принципи регулювання капіталу. Україна прийняла та імплементувала положення 29 принципів економічних стандартів Базеля III. Базовими є вимоги до достатності капіталу банків (Capital Adequacy Ratio) та забезпечення буферів капіталу (запобіжний буфер та буфер для системно важливих банків).

По-друге: удосконалена система нагляду. Відповідно до змін до Закону «Про банки банківську діяльність» Національний банк України (НБУ) виконує функції, схожі до ролі Європейського центрального банку (ЄЦБ) у євросоні, а також впровадив ризик-орієнтований підхід до нагляду за банками, аналогічний до практик ЄС.

По-третє: удосконалені і наближені до євросоні питання платоспроможності і ліквідності, а саме гармонізовані до європейських стандартів вимоги до підтримання ліквідності банків, такі як показники LCR (Liquidity Coverage Ratio). Важливий банківський показник це коефіцієнт покриття ліквідності (LCR), тобто це частка високоліквідних активів, яку фінансові установи повинні мати, щоб забезпечити виконання своїх короткострокових зобов'язань і витримати будь-які збої на ринку.

В-четвертих: посилення банківського нагляду виконано з вимогами захисту прав споживачів. НБУ зробив адаптацію підходів до регулювання споживчих кредитів і забезпечує прозорість умов фінансових продуктів, подібно до вимог Директиви ЄС щодо споживчих кредитів. Ці процеси регулюванні у 5 таких директивах:

- Директива Ради 87/102/ЄЕС від 22 грудня 1986 року "Про наближення законів, постанов та адміністративних положень держав-членів щодо споживчого кредиту".

- Директива 2008/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2008 року "Про кредитні угоди для споживачів та про скасування Директиви Ради 87/102/ЄЕС".

- Директива 2014/17/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 лютого 2014 року "Про кредитні договори для споживачів, що стосуються житлової нерухомості, і внесення змін до Директив 2008/48/ЄС та 2013/36/ЄС та до Регламенту (ЄС) № 1093/2010".

- Директива 2002/65/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 вересня 2002 року "Про дистанційний маркетинг фінансових послуг споживачам".

- Директива 2013/11/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2013 року "Про альтернативне вирішення споживчих спорів і про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 2006/2004 та Директиви 2009/22/ЄС".

Названі нормативні джерела направлені на створення регульованого і прозорого ринку споживчих кредитів, із рівнем захист прав на базі прозорості та відповідального ставлення сторін.

І, по-п'яте, здійснення сучасного фінансового моніторингу. Особливий акцент останнім часом законодавець приділив боротьбі з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму (AML/CFT) адаптоване до стандартів FATF, що також імплементуються в ЄС, і є в основі законодавства МІСА.

На рівні позитивних змін у банківському секторі, Україні не втрачає свої специфіки у банківському регулюванні. Так, при запровадженні стандартів Базеля III, Україна поступово адаптує більш складні механізми, ніж застосовуються в євронзоні. Наприклад, коефіцієнт чистого стабільного фінансування. З 1 квітня 20221 р. такий показник розраховується щоквартально. Такі дії запроваджені Постановою Правління НБУ від 21.12.2019 р. № 158 «Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)». Головна мета запровадження нормативу NSFR – стимулювати банки покладатися на більш стабільні та довгострокові джерела фондування, зменшуючи залежність від короткострокового фінансування. Це дозволить збалансувати їх активи та пасиви за строками погашення і сприятиме зниженню одного з системних ризиків для фінансової стабільності, пов'язаного з короткостроковістю фондування банків. Методика розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) затверджена рішенням Правління НБУ від 24.12.2019 № 1001-рш.

Наступним відмінним від єврозони аспектом є більший захист інвесторів при демократичнішому корпоративному управлінні банками. В ЄС діють жорсткіші правила і приписи з більшим механізмом регулювання та відповідальності. В продовж характеристики саме українських реалій у банківському нагляді, спеціалісти наголошують на тому, що наші банки поки менше інтегровані у правила міжнародних фінансових ринків, і це дає доступність капіталу та фінансового банківського продукту для споживача. Вважаємо, що ці процеси є позитивними для захисту українських користувачів.

Серед відмінностей українського банківського законодавства з ЄС є те, що Україна не полишає підтримку діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, але ліміти гарантування значно нижчі, ніж у ЄС, де мінімальний рівень складає 100 000 євро. І нарешті, серед позитивного, для України хочеться виділити екологічні та соціальні стандарти. ЄС дуже активно і масовано впроваджує принципи сталого розвитку, прийняті Директивою Євросоюзу CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) у 2022 році для посилення вимог до звітності компаній щодо сталого розвитку, значно розширює обсяг і стандарти звітності щодо екологічних, соціальних і управлінських (ESG) питань. Україна досить повільно інтегрує ці стандарти. Згідно з нею, понад 50 тис. європейських компаній повинні будуть звітувати про нефінансові – ESG показники – починаючи з 2025 року (за 2024). Проте, директива також поширюється і на компанії в країнах поза межами Європейського Союзу. Основні критерії для них такі: бізнеси, акції яких котируються на біржах у країнах ЄС, мають материнську компанію в країні Євросоюзу або мають значну частку бізнесу в країнах ЄС і повинні будуть проходити окремий нефінансовий аудит.

Україна стрімко рухається в напрямку ЄС та впровадила значну частину європейських стандартів у банківській діяльності, зокрема в регулюванні капіталу, фінансовому моніторингу та ризик-орієнтованому нагляді. Проте є певні напрями для вдосконалення, такі як підвищення гарантій для вкладників, розширення інтеграції з міжнародними ринками та впровадження ESG-стандартів. Продовження гармонізації сприятиме інтеграції України до фінансової системи ЄС.

Література:

1. [Положення про порядок визначення системно важливих банків](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14#n11). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14#n11>

2. Guidelines on criteria to assess other systemically important institutions (O-SIIs).

URL: <https://www.eba.europa.eu/activities/single-rulebook/regulatory-activities/own-funds/guidelines-criteria-assess-other-systemically-important-institutions-o-siis#pane-291>.

3. Основні принципи ефективного банківського нагляду (Основні Базельські принципи). URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfefindmkaj/https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Basel_Core_principles_2012.pdf.

4. Закон України «Про банки і банківську діяльність» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

5. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» Документ 361-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

6. Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR). Постанова Правління НБУ від 214.12.2019 р. № 158.

URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24122019_158.

7. Норматив довгострокової ліквідності NSFR починає діяти з 01 квітня 2021 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/normativ-dovgostrokovoyi-likvidnosti-nsfr-pochinaye-diyati-z-01-kvitnya-2021-roku>

8. Директивою Євросоюзу CSRD. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2464>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЇ ФІЛІЙ ТА ПРЕДСТАВНИЦТВ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

ЦВЕТКОВ А.М.

*кандидат юридичних наук,
науковий співробітник Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва
імені Ф.Г. Бурчака НАПрН України (Київ)*

В умовах воєнного часу та після підписання Україною Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством

з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію) стає актуальною тема реєстрації та ліквідації філій та представництв іноземних банків в Україні в умовах євроінтеграції [1].

14 липня 2023 року Верховна Рада України ухвалила Закон України № 3257-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування діяльності відокремлених підрозділів юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави» (далі - Закон), який набрав чинності 03 вересня 2023 року, а вводився у дію через рік – 03 вересня 2024 року [2].

Метою даного Закону є створення сприятливого законодавчого поля, яке впорядкує правовий статус відокремлених підрозділів юридичної особи, в тому числі філій та представництв іноземних неурядових або іноземних благодійних організацій, утворених відповідно до законодавства іноземної держави, та сприятиме уніфікації, спрощенню та прискоренню процедур створення та припинення їх діяльності на території України.

В Закон про іноземні відокремлені підрозділи імplementовані положення Директиви (ЄС) 2017/1132 Європейського Парламенту та Ради від 14 червня 2017 року [3], що стосуються деяких аспектів корпоративного права (Кодифікація), зокрема, щодо правил розкриття інформації, які застосовуються до філій компаній з інших держав-членів, шляхом внесення інформації про такі відокремлені підрозділи до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (ЄДР) та відкриття її для загального доступу.

Серед іншого, вищезгаданий Закон передбачає внесення змін до чинного законодавства України, яким урегульовано порядок реєстрації та ліквідації філій та представництв іноземних юридичних осіб, включаючи представництва іноземних банків.

Частина 2 статті 24 Закону України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07 грудня 2000 року викладено в наступній редакції (далі – Закон про банки і банківську діяльність) [4]:

Іноземний банк має право на відкриття філії в Україні за таких умов:

- 1) до держави, в якій зареєстровано іноземний банк, відсутні суттєві застереження з боку відповідних міжнародних органів щодо виконання нею міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму;

2) банківський нагляд у державі, в якій зареєстровано іноземний банк, з урахуванням отриманої Національним банком України («НБУ») інформації в цілому відповідає Основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду;

3) законодавство держави, в якій зареєстровано іноземний банк, за оцінкою НБУ, здійсненою в установленому ним порядку, не містить положень, які можуть перешкоджати/обмежувати взаємодію між НБУ та наглядовими/контролюючими органами такої держави та/або перешкоджати НБУ у здійсненні ним наглядових повноважень щодо такої філії іноземного банку;

4) мінімальний розмір приписного капіталу філії на момент її акредитації є не меншим 120 мільйонів гривень;

5) наявність письмового зобов'язання іноземного банку про безумовне виконання ним зобов'язань, які виникли у зв'язку з діяльністю його філії на території України (ч. 2 ст. 24 Закону про банки і банківську діяльність).

Державній реєстрації підлягають представництва іноземного банку, які пройшли акредитацію в НБУ (ч. 5 ст. 24 Закону про банки і банківську діяльність).

Після акредитації іноземний банк повинен буде підготувати та подати місцевому державному реєстратору документи, необхідні для державної реєстрації свого представництва в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань («Єдиний реєстр»), і протягом п'яти робочих днів з дня державної реєстрації – повідомити про це НБУ (ч. 4 ст. 24 Закону про банки і банківську діяльність).

Після акредитації та реєстрації в Єдиному реєстрі представництво іноземного банку буде внесено до Державного реєстру банків, що є необхідною передумовою для початку ведення представництвом іноземного банку своєї банківської діяльності в Україні.

НБУ приймає рішення про акредитацію або відмову в акредитації філії іноземного банку протягом трьох місяців з дня подання всіх необхідних документів. Відмова надається в письмовій формі із зазначенням відповідних підстав (ч. 9 ст. 24 Закону про банки і банківську діяльність).

Рішення про акредитацію або відмову в акредитації представництва іноземного банку Національний банк України приймає протягом одного місяця з моменту подання всіх необхідних документів.

Відмова надається в письмовій формі із зазначенням відповідних підстав.

Іноземний банк у разі прийняття НБУ рішення про акредитацію представництва цього банку подає документи для проведення державної реєстрації створення такого представництва відповідно до законодавства у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань і протягом п'яти робочих днів з дня державної реєстрації повідомляє про це НБУ.

НБУ протягом трьох робочих днів після отримання повідомлення про державну реєстрацію представництва іноземного банку вносить запис про таке представництво до Державного реєстру банків.

НБУ має право ініціювати процедуру ліквідації представництва іноземного банку з підстав та у порядку, визначених НБУ.

Іноземний банк зобов'язаний повідомляти НБУ про зміни документів або відомостей, зазначених у пунктах 4-6, 14-17 частини шостої та пунктах 3 і 4 частини п'ятнадцятої цієї статті. Внесення змін підтверджується відповідними документами.

Офіційні документи, що подаються до НБУ, повинні бути легалізовані у встановленому порядку, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та супроводжуватися нотаріально засвідченим перекладом українською мовою (ч. 15 ст. 24 Закону про банки і банківську діяльність).

Відповідно до Постанови Правління Національного банку України № 333 від 12 серпня 2003 року «Про затвердження тарифів на послуги (операції), що надаються (здійснюються) Національним банком України», тариф за розгляд пакету документів щодо акредитації представництва іноземного банку на території України складає 9 920,00 грн. [5].

Змінено статтю 95 Цивільного Кодексу України [6], яка визначала що є Філією та Представництвом та визначено, що законом можуть бути встановлені вимоги до утворення в Україні філії та представництва юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави. Стаття 95 ЦКУ буде представлена наступним чином: «Філії та представництва не є юридичними особами. Вони наділяються майном юридичної особи, що їх утворила, і діють на підставі затвердженого нею положення або на іншій підставі, передбаченій законодавством іноземної держави, відповідно до якого утворено юридичну особу, відокремленими підрозділами

якої є такі філії та представництва. Керівники філій та представництв призначаються юридичною особою і діють на підставі виданої нею довіреності або на іншій підставі, передбаченій законодавством іноземної держави, відповідно до якого утворено юридичну особу, відокремленими підрозділами якої є такі філії та представництва».

Цивільний Кодекс України доповнено новими статтями 1051 та 1101, якими врегульовують процедуру ліквідації філій та представництв. Так, за рішенням іноземної юридичної особи, про припинення філії та представництва призначається ліквідаційна комісія, та встановлюється порядок і строк заявлення кредитором своїх вимог.

Під час проведення заходів щодо ліквідації філії, представництва юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави, до завершення строку пред'явлення вимог кредиторів ліквідаційна комісія (ліквідатор): закриває рахунки, відкриті у фінансових установах філією, представництвом, що ліквідується; вживає заходів щодо інвентаризації майна, яким юридична особа, утворена відповідно до законодавства іноземної держави, наділила філію, представництво, що ліквідується; забезпечує проведення незалежної оцінки такого майна; відповідно до законодавства про працю забезпечує звільнення працівників юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави, працевлаштованих у філії, представництві, що ліквідується; подає податковим органам та Пенсійному фонду України, фондам соціального страхування документів філії, представництва юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави, що ліквідується, у тому числі первинних документів, реєстрів бухгалтерського та податкового обліку; після закінчення строку для пред'явлення вимог кредитором складає проміжний ліквідаційний баланс.

Після затвердження ліквідаційного балансу, документи про завершення процедури ліквідації подаються в орган державної реєстрації, а документи, що підлягають обов'язковому зберіганню, передаються у встановленому законодавством порядку відповідним архівним установам.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії

і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Том 1. Стор. 83. Ст. 2125.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування діяльності відокремлених підрозділів юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави : Закон України № 3257-IX від 14.07.2023 / Верховна Рада України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3257-20#Text> (дата звернення: 22.01.2025).

3. Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law (codification) / Official Journal of the European Union L 169, 30.6.2017, p. 46–127 // <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/1132/oj/eng> <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/1132/oj> (дата звернення: 22.01.2025).

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 року № 435-VI / Верховна Рада України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22.01.2025).

5. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III / Верховна Рада України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 22.01.2025).

6. Про затвердження тарифів на послуги (операції), що надаються (здійснюються) Національним банком України : Постанова Правління Національного банку України № 333 від 12.08.2003 року / Національний банк України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0784-03#Text> (дата звернення: 22.01.2025)

РОЛЬ FATF У МІЖНАРОДНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ З ПИТАНЬ РЕГУЛЮВАННЯ ОБОРОТУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

Цукан С. В.

*аспірант кафедри фундаментальної юриспруденції та конституційного права
ННІ права Сумського державного університету*

Останніми роками на державному та міжнародному рівнях особливу увагу приділяють пошуку оптимального підходу до регулювання віртуальних активів. За прогнозами Всесвітнього економічного форуму, до 2027 року 10% світового ВВП зберігатиметься за допомогою використання технології блокчейн [1]. Швидке впровадження технології розподіленого реєстру, структурні зміни у сфері міжнародних фінансів та стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій, які стають невід'ємною частиною повсякденного життя і економіки, вимагають від глобальної спільноти створення гармонізованого міжнародно-правового регулювання. Таке регулювання має бути прозорим для учасників ринку, зрозумілим для національних регуляторів і базуватися на основоположних принципах.

Міжнародне співробітництво в Україні щодо обігу віртуальних активів, здійснюється відповідно до закону, міжнародних договорів та інших підзаконних нормативних актів. При цьому, на державному рівні враховується міжнародний досвід розвитку галузі, рекомендації міжурядових чи міжнародних організацій, забезпечується імплементація міжнародних стандартів, зокрема стандартів FATF - Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей.

FATF - Financial Action Task Force є міжнародною організацією, діяльність якої спрямована на боротьбу з фінансуванням тероризму, відмиванням грошей та іншими небезпеками фінансовій системі. Financial Action Task Force встановлює рекомендації та стандарти для боротьби із зазначеними проблемами, сприяючи при цьому інтеграції та безпеці світової фінансової системи.

Україна активно долучається до участі у роботі FATF та інших міжнародних організацій, а також до міжнародних ініціатив, спрямованих на запобігання та боротьбу зі злочинністю у фінансовій сфері та безпосередньо у сфері віртуальних активів.

21 червня 2019 року FATF опублікували Керівництво з ризик-орієнтованого підходу до віртуальних активів та учасників ринку - постачальників послуг із їх переказу. Також Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей прийняла Пояснювальну записку до Рекомендації 15 «Нові технології», що встановлює додаткові вимоги до провайдерів послуг у галузі віртуальних активів. Нові правила FATF розширили сферу дії регулювання з протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму на операції з обміну цих активів, широке коло провайдерів, включаючи біржі та зберігачів, а також інші продукти та послуги. Значені нормативні акти призначені для сприяння розуміння сутності віртуальних активів, а також для допомоги відповідним органам країн у виробленні наглядових та регулятивних заходів щодо врегулювання діяльності пов'язаної з віртуальними активами, надавачами та провайдерами послуг [2, с. 344-346].

У липні 2024 року FATF в'яте опублікувала звіт щодо дотримання юрисдикціями Рекомендації 15 та Пояснювальної записки до неї [3]. У звіті міститься інформація про розвиток ринку віртуальних активів та нові ризики, пов'язані з їх використанням для фінансування тероризму, відмивання грошей та фінансування розповсюдження зброї масового ураження. Країни продовжують впроваджувати фундаментальні вимоги Рекомендації 15, зокрема щодо проведення наглядових перевірок та оцінки ризиків. І результати опитування 2024 року показують прогрес у деяких сферах у порівнянні з 2023 роком, наприклад, простежується тенденція збільшення кількості юрисдикцій, які на практиці ліцензували або зареєстрували постачальників послуг віртуальних активів. В той же час, залишається багато країн, які ще не прийняли відповідне законодавство, і навіть є країни, які імплементували правила FATF, однак на практиці рідко їх застосовують та дотримуються. Такий повільний прогрес у регулюванні галузі віртуальних активів викликає занепокоєння, оскільки дані активи продовжують використовуватися терористичними групами, шахраями та іншими незаконними суб'єктами.

FATF закликає всі юрисдикції активно впроваджувати правила та стандарти щодо віртуальних активів та постачальників послуг

віртуальних активів. Для забезпечення реалізації висновків звіту та для налагодження ефективної міжнародної співпраці щодо регулювання обороту віртуальних активів, FATF продовжуватиме:

- відстежувати ринкові тенденції в галузі, з метою визначення питань та проблем, які можуть вимагати подальшої роботи FATF;
- взаємодіяти з країнами-членами FATF, глобальною мережею, постачальниками технічної допомоги та приватним сектором;
- сприяти обміну найкращими практиками, пошуками та вирішенню проблем, зокрема щодо децентралізованих фінансів, нерозміщених гаманців, P2P та стейблкоїнів.

Україна активно співпрацює з FATF та її партнерами для забезпечення ефективного регулювання віртуальних активів. Основними напрямками такої співпраці є:

- Оцінка ризиків. FATF допомагає Україні визначати та оцінювати ризики, пов'язані з використанням віртуальних активів у злочинних схемах. Рекомендації організації дозволяють державі адаптувати законодавство для усунення цих ризиків.
- Навчання та технічна підтримка. FATF проводить тренінги для українських правоохоронних органів і фінансових установ щодо виявлення та запобігання незаконним операціям із віртуальними активами.

- Інформаційний обмін. Україна бере участь у міжнародних платформах для обміну досвідом і передовими практиками з регулювання ринку віртуальних активів.

Таким чином, FATF відіграє важливу роль у міжнародному співробітництві з питань регулювання обороту віртуальних активів. Організація розробляє рекомендації спрямовані на боротьбу з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, які мають універсальний характер і адаптуються країнами для ефективного управління ризиками цифрової економіки. Реалізація стандартів FATF забезпечує прозорість транзакцій з віртуальними активами, зміцнює довіру між державами та приватним сектором, а також дозволяє уніфікувати підходи до регулювання на глобальному рівні.

Література:

1. Гапоненко Г. І., Василенко В. Ю. Перспективи використання технології блокчейну в туристичній галузі. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, серія : «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2019. № 10. С. 193-199. DOI:10.26565/2310-9513-2019-10-20.

2. Яцик Т.П., Шкелебей В.А. Міжнародна співпраця під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом віртуальних активів. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. 2023. Випуск 2(35). С. 343-351. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/654e82b9-f0bf-4a2a-9c81-148feeaa6901/content>.

3. Virtual Assets: Targeted Update on Implementation of the FATF Standards on VAs and VASPs. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/fatf-gafi/en/publications/Fatfrecommendations/targeted-update-virtual-assets-vasps-2024.html>.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Юдін Олександр Юрійович

здобувач ступеня доктор філософії

*Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Мамутова Національної академії наук України»*

Глобалізація значно трансформує ринок фінансових послуг, створюючи як нові можливості, так і складнощі для фінансових інституцій. Вона сприяє покращенню доступу до фінансових послуг завдяки міжнародним фінансовим мережам, цифровим платформам і поширенню електронних платіжних систем. Однак це також призводить до посилення конкуренції та ризику нестабільності. Фінансові установи повинні швидко адаптуватися до новітніх технологій, змін у глобальній економіці та зростаючих очікувань клієнтів, удосконалюючи свої сервіси, щоб залишатися актуальними та конкурентоздатними в умовах глобального ринку [1, с. 16].

Насамперед доцільно зазначити, що традиційно в теорії розрізняють три основні моделі регулювання ринків фінансових послуг. Так, залежно від кількості суб'єктів регулювання на ринку вирізняють:

1) MFA – модель (multiple financial agencies) – інституціональна модель регулювання ринків фінансових послуг, яка передбачає існування декількох державних органів регулювання, кожний з яких

відповідає за окремий сегмент фінансових ринків чи навіть за певний конкретний ринок (фондовий ринок, страховий ринок, банківський сектор);

2) SFA – модель (single financial agency) – інституціональна модель, згідно з якою діють інтегровані фінансові регулятори, в яких орган державного регулювання відповідає за два чи більше сегменти ринку фінансових послуг;

3) макрорегуляторна модель – інституціональна модель, де діє єдиний орган регулювання з наданням йому всього спектра повноважень [2].

Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що Україна використовує другу інституціональну модель з декількома державними регуляторами, проте на сьогодні у світі набуває все більшого поширення практика створення мегарегуляторів, які об'єднують у собі функції декількох регуляторних органів у сфері регулювання фінансових послуг, що працювали у цих країнах до створення єдиного мегарегулятора [3, с. 110].

Єдиний мегарегулятор забезпечить можливість нагляду за всіма видами надавачів фінансових послуг з одного центру, тим самим зменшивши бюджетні видатки на матеріально-технічне, кадрове та інше забезпечення, запровадивши один орган з нагляду за сферою фінансових послуг замість декількох і мінімізувавши проблеми, пов'язані з обміном інформацією та координацією декількох органів [4, с. 37].

Правове забезпечення розвитку ринку фінансових послуг у умовах глобалізації є ключовим аспектом для забезпечення стабільності, захисту й ефективності фінансових систем у міжнародному масштабі. Оскільки фінансові ринки стають все більш інтегрованими та між залежними, виникає потреба у виробленні та застосуванні міжнародних і національних правових механізмів для регулювання цих ринків [1, с. 18].

Загалом орієнтиром для більшої частини розвинених економік є правові рішення, закріплені в директивах ЄС, що регулюють діяльність на фінансових ринках країн-членів ЄС. Першим нормативно-правовим актом, що вирішував питання державного регулювання ринку фінансових послуг, стала Директива Ради 85/611/ЄЕС «Про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, що стосуються інститутів спільного (колективного) інвестування в цінні папери, що підлягають обігу (ICI)» від 20.12.1985, на основі

якої і донині функціонують ринкові схеми колективного інвестування у всіх країнах ЄС [5].

Для Європейського Союзу характерною є тенденція до уніфікації законодавства щодо державного регулювання фінансових ринків, його лібералізації, транскордонного характеру фінансової діяльності та її публічного регулювання. Ще у 1989 р. була прийнята Друга банківська директива Ради ЄЕС про координацію законодавчих і адміністративних актів у галузі реєстрації і контролю за діяльністю кредитних інститутів [6]. Директивою було визначено два основні принципи регулювання транскордонної діяльності кредитних інститутів в ЄС:

1. При наявності реєстрації кредитної установи в одній з держав-членів ЄС може здійснюватися відповідна діяльність у всіх країнах ЄС шляхом відкриття філій або іншим способом без проходження додаткової реєстрації й отримання нової ліцензії (принцип одноразової реєстрації);

2. Контроль за діяльністю кредитної установи в інших країнах ЄС здійснюється компетентними органами держави місця реєстрації на основі її нормативних актів, гармонізованих настільки, наскільки достатньо для забезпечення прийняттого для всіх країн співтовариства рівня контролю (принцип контролю країною реєстрації) [6].

Ще одна Директива Ради ЄС від 21 квітня 2004 р. «Про ринки фінансових інструментів» визначає процедуру й умови випуску фінансових інструментів, обмежених в обігу [7].

У загальному вигляді регулювання ринку фінансових послуг на теренах ЄС відбувається в трьох основних напрямках, а саме: регулювання діяльності банківських установ, регулювання страхової діяльності та регулювання діяльності професійних учасників ринків цінних паперів і похідних фінансових інструментів. При цьому останнім часом регулювання в цих трьох напрямках визнається з точки зору однакової важливості та рівнозначності, адже раніше більш важливим вважалося саме регулювання діяльності банківських установ і розробка заходів у частині монетарної політики [8, с. 110].

Глобалізація фінансових ринків передбачає уніфікацію законодавства, зокрема у сфері державного регулювання фінансових ринків, таких як валютний ринок, біржовий ринок, ринок обігу криптовалют та ін. Останній стає усе більшою реальністю, яку неможна ігнорувати. Загалом видобуток одиниць криптовалюти (так званий

«майнінг») має багато спільного із господарською діяльністю [9, с. 170-171], може бути легітимізований, ліцензований, а доходи від нього – оподатковуваними [9, с. 172-173]. Наявність на національному рівні державного регулювання фінансових ринків нормативно визначених обмежень, може ускладнити інтеграцію країни до світових та європейських фінансових ринків, що негативно впливає на їх конкурентоспроможність. «Фактично глобалізація не залишає можливостей для «особливих» національних шляхів розвитку фінансового сектору інтегрованих економік» [10, с. 162]. У цьому зв'язку важливе значення набуває забезпечення захисту кінцевих споживачів фінансових послуг – пересічних громадян України [11].

Для сучасного світу характерною є трансформація державного регулювання фінансових ринків. У цілому, є тенденція до зміни пріоритетів та посилення державного контролю за фінансовими ринками. Насамперед зростає значення у державному регулюванні проблем достатності капіталу і ліквідності фінансових установ. Важливим при реформуванні державного регулювання фінансових ринків в Україні, є європейські стандарти, зокрема зняття обмежень і скорочення прямого державного втручання у діяльність фінансових інститутів, застосування ефективних і гнучких методів регулювання і контролю [10, с. 162].

Отже, зміни, що відбуваються останнім часом у світовій фінансовій системі, приводять і до змін у механізмі регулювання ринку фінансових послуг. У будь-якому випадку подальший розвиток ринку фінансових послуг і країн Європейського Союзу й інших країн, зокрема України, матиме суттєвий вплив процесів глобалізації, а отже, і загрозу у вигляді фінансової дестабілізації. Як слушно зазначають М.Ф. Анісімова, М.В. Глух, найбільш оптимальною моделлю державного регулювання ринків фінансових послуг для України може стати створення мегарегулятора для ринків небанківських фінансових послуг із залишенням Національного банку України у ролі регулятора банківської діяльності [8, с. 113].

Однак створення мегарегулятора не є виключною тенденцією та єдино можливим варіантом, деякі країни йшли по шляху розширення наглядових повноважень центральних банків з одночасним оформленням та посиленням координаційних механізмів між державними регуляторами різних фінансових ринків. Спостерігаються і комбіновані моделі регулювання та нагляду. Кожна країна обирає модель регулювання фінансових ринків та нагляду за фінансовими

установами з точки зору доцільності на основі існуючої структури та перспектив розвитку національної фінансової системи в цілому і фінансових ринків зокрема, особливостей державної моделі управління, стану та тенденцій розвитку ринків, історичних закономірностей та політичних передумов.

Таким чином, глобалізація суттєво змінює ринок фінансових послуг, забезпечуючи доступність через міжнародні фінансові мережі та електронні платіжні системи. Водночас вона посилює конкуренцію і ризик нестабільності, змушуючи фінансові установи адаптуватися до новітніх технологій та змін економіки.

Мегарегулятори дозволяють оптимізувати витрати, підвищити ефективність нагляду та мінімізувати проблеми з координацією між органами. В Україні перспективним є створення мегарегулятора для небанківських послуг із збереженням Нацбанку як регулятора банківської діяльності.

Європейський Союз демонструє уніфікацію законодавства у фінансовій сфері через директиви, зокрема принципи одноразової реєстрації та контролю країною реєстрації. Це забезпечує гармонізацію регуляторних механізмів і спрощує транскордонну діяльність. Розвиток ринку фінансових послуг в умовах глобалізації вимагає узгодження національних і міжнародних норм. Важливим аспектом є впровадження європейських стандартів, зменшення прямого втручання держави й запровадження гнучких методів регулювання.

Для України оптимальною стратегією є баланс між централізованим надглядом і децентралізованим підходом із врахуванням особливостей національного ринку.

Отже, правове забезпечення регулювання ринку фінансових послуг в умовах глобалізації вимагає комплексного підходу, що передбачає узгодження національних правових систем, ефективну міжнародну співпрацю та адаптацію до швидких змін. Це регулювання сприяє формуванню стабільного середовища, що підтримує довіру між учасниками ринку. Ефективний правовий захист прав споживачів і контроль за діяльністю фінансових установ дозволяють зменшити ризики, забезпечити стабільність системи та стимулювати розвиток економіки. Збалансоване правове забезпечення є основою для сталого функціонування глобальних фінансових ринків.

Література

1. Гуцалюк О.М., Бондар Ю.А. Розвиток ринку фінансових послуг в умовах глобалізації. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри*: матеріали науково-практичного круглого столу, м. Суми, 26 січня 2024 р. Суми: Сумський державний університет, 2024. С. 16–20.

2. Вплив глобальних фінансів на валютно-фінансову систему України: монографія / Богдан Т.П., Шаров О.М., Сльозко О.О., Редзюк Є.В. та ін.; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2017. 356 с.

3. Мельник Д.С., Лаврик П.М. Формування нормативно-правової бази регулювання обігу криптовалют в Україні як складова протидії їй. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2022. Вип. 1 (8). С. 108–117.

4. Крупка І.М. Державне регулювання вітчизняного ринку фінансових послуг у контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. Вип. 8 (161). С. 36–39.

5. Директива Ради 85/611/ЄЕС «Про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, що стосуються інститутів спільного (колективного) інвестування в цінні папери, що підлягають обігу (ICI)» від 20 грудня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_293#Text (дата звернення: 10.01.2025).

6. Друга Директива Ради 89/646/ЄЕС «Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних актів, які стосуються початку і здійснення діяльності кредитних установ, та внесення змін до Директиви 77/780/ЄЕС» від 15 грудня 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_353#Text (дата звернення: 10.01.2025).

7. Директива 2004/39/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про ринки фінансових інструментів, що вносить зміни в Директиви Ради 85/611/ЄЕС і 93/6/ЄЕС та Директиву 2000/12/ЄС Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви Ради 93/22/ЄЕС» від 21 квітня 2004 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_586#Text (дата звернення: 10.01.2025).

8. Глух М. В., Анісімова М. Ф. Зарубіжний досвід нормативно-правового регулювання ринків фінансових послуг. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2022. Вип. 1 (8). С. 108–117.

9. Деревянко Б. В. Про порівняння господарської діяльності з видобутком криптовалюти («майнінгом») та здійсненням операцій із нею. *Право України*. 2018. № 5. С. 164–175.

10. Приянчук І. В. Європейські стандарти та досвід держав світу щодо формування ефективного інституційного забезпечення державного управління у сфері регулювання фінансових ринків. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2019. Випуск 10. С. 159–164.

11. Плотнікова М. В. Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг : навч. посіб. / М. В. Плотнікова, Л. Д. Руденко, О. А. Швагер. Суми : Сумський державний університет, 2023. 329 с.

Електронне наукове видання

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ,
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІРИ**

Матеріали

науково-практичного круглого столу

(м. Суми, 24 січня 2025 року)

Відповідальна за випуск О. А. Швагер
Комп'ютерне верстання М. В. Плотнікової

Матеріали друкуються в авторській редакції.
Організаційний комітет не несе відповідальності за точність
наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних,
власних імен та інших відомостей, не завжди поділяє позицію авторів.

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 6,0. Обл.-вид. арк. 7,79.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Харківська, 116, м. Суми, 40007

Свідоцтво про внесення суб'єкта господарювання до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 8193 від 15.10.2024.